

РАЙХАН АЛДАБЕРГЕНОВА

**Ойласаң өткен күнді
айтады жыр**
(өлең аудармаларының жинағы)

**Во глубь веков уходит
песня**
(сборник поэтических переводов)

РАЙХАН АЛДАБЕРГЕНОВА

Ойласаң өткен күнді айтады жыр
(өлең аудармаларының жинағы)

РАЙХАН АЛДАБЕРГЕНОВА

Во глубь веков уходит песня
(сборник поэтических переводов)

АТЫРАУ-2022

ҚАЗАҚСТАН САЙРА
ЖОБАСЫНЫҢ ЭЛЕКТРОНДЫҚ
ҚІТАПХАНАСЫНАН

РАЙХАН АЛДАБЕРГЕНОВА
Ойласаң өткен күнді айтады жыр
(өлең аудармаларының жинағы)

Академик Зейнолла Қабдолов
Атындағы қор

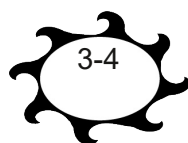
Фонд имени академика
Зейноллы Кабдолова

РАЙХАН АЛДАБЕРГЕНОВА
Во глубь веков уходит песня
(сборник поэтических переводов)

ИЗ ЭЛЕКТРОННОЙ БИБЛИОТЕКИ ПРОЕКТА
ҚАЗАҚСТАН САЙРА

АТЫРАУ-2022

Бұл кітап қазақтың белгілі ақындар шығармаларының түпнұсқасымен қатар оның поэтикалық аудармаларынан құрастырылған. Сондай-ақ тілтану, лингвистика, этика, қосымша оқу құралы болып табылады. Екі тілді біріктірген кітап оқырмандардың қазақ және орыс тілдерін салыстырмалы түрде үйренуіне көмектеседі.

Данная книга представляет собой сборник известных произведений казахских поэтов-классиков и их поэтических переводов на русский язык. Она также является дополнительным учебным пособием по языкознанию, лингвистике, этике. Двухязычная книга составлена таким образом, чтобы читатели могли сравнительным способом одновременно изучать и казахский, и русский языки.

Сонымен бірге кітаптың жастар тәрбиесі үшін маңызы жоғары: патриоттық, отан сүйгіштік рухты оятуға, олардың бойында қайсар мінезді қалыптастыруға, әділеттілікке және демократиялық көзқарастардың дамуына қызмет етеді.

Она также несёт огромный воспитательный заряд для молодёжи, её формирования и развития в духе героизма и патриотизма, демократизма и интернационализма.

Кітап үлгісі электрондық оқулықтарды пайдаланушылар арасында бүкіл әлемде кеңінен таралған iPad және Android тұғырнамаларымен біріктірілген, яғни олар электрондық әдебиеттің барлық дерлік ридерлер түрін тұтынушыларға қолжетімді етуге мүмкіндік жасайды. Аталған кітап тізбектеу арқылы жалпы қолжетімді әдеби серверлерде, танымал ақпараттық және әлеуметтік желілерде таратылады.

Формат книги совмещается с наиболее распространенными среди пользователей электронных книг во всём мире платформами iPad и Android, что делает ее доступной пользователям практически всех типов ридеров электронной литературы. Книга распространяется посредством выкладки на общедоступных литературных серверах, в популярных информационных и социальных сетях.

Оқулықты жүктеп алу тегін.

Скачивание бесплатное.

Аталған кітап Академик З.Қабдолов атындағы қордың «Қ@З@ҚШ@ С@ЙР@ 2021» жобасы бойынша «Теңізшевройл» ЖШСнің қаржылай демеушілігі негізінде шығарылған. Ол қазақ тілін үйренуге ынталы көпшілік оқырманға арналған.

Издание осуществлено на спонсорские средства ТОО ТШО по проекту фонда имени академика Зейноллы Кабдолова «Қ@З@ҚШ@ С@ЙР@ 2021». Оно предназначено для широкого круга читателей, изучающих казахский язык.

Редакциялық коллегия: М.М. Әуезов, Б. Қарашин. Бас редактор және корректор – Б.Қарашин. Суретші: Мария Кель. Беттеу, дизайн Аждар Жұлдыз.

Редакционная коллегия: М.М. Ауэзов, Б. Карашин. Главный редактор и корректор – Б. Карашин. Художник и дизайнер: Мария Кель. Верстка: Аждар Улдуз.

Абай. Күз

Сұр бұлт түсі суық қаптайды аспан,
Күз болып, дымқыл тұман жерді басқан.
Білмеймін тойғаны ма, тоңғаны ма,
Жылқы ойнап, бие қашқан, тай жарысқан.

Жасыл шөп, бәйшешек жоқ бұрынғыдай,
Жастар күлмес, жүгірмес бала шулай.
Қайыршы шал-кемпірдей түсі кетіп,
Жапырағынан айрылған ағаш, құрай.

Біреу малма сапсиды, салып иін,
Салбыраңқы тартыпты жырттық киім.
Енесіне иіртіп шуда жібін,
Жас қатындар жыртылған жамайды үйін.

Қаз, тырна қатарланып қайтса бермен,
Астында ақ шомшы жүр, ол бір керуен.
Қай ауылды көрсең де, жабырқаңқы,
Күлкі-ойын көрінбейді, сейіл-серуен.

Кемпір-шал құржаң қағып, бала бүрсең,
Көңілсіз қара суық қырда жүрсең.
Кемік сүйек, сорпа-су тимеген соң,
Үйде ит жоқ, тышқан аулап, қайда көрсең.

Күзеу тозған, оты жоқ елдің маңы,
Тұман болар, жел соқса, шаң-тозаңы.
От жақпаған үйінің сұры қашып,
Ыстан қорыққан қазақтың құрысын заңы.

Абай. Осень

Свинцовой пеленой укрылось небо,
Осенний, волглый стелется туман.
Замерзли иль от сытости дух крепок,
Табун взыграл вдали, ты только глянь!

Цветы увяли и поникли травы,
Смех молодых не слышен, шум детей.
Деревья, лист роняя блеклый, ржавый,
Как нищий старец гнут концы ветвей.

Вон там, склонив натруженные спины,
Дубят бараньи шкуры в казане.
А женщины, край юрты драной сдвинув,
Заплаты ставят на худой кошме.

С прощальным криком улетают птицы,
Бредет верблюдов зимний караван.
В аулах же уныние ютится,
Все радости вобрал в себя туман.

А в доме пусто, крохи нет съестного,
Дрожит, окоченев и стар, и мал.
Ушли собаки в степь, мышей там ловят.
Ветшает всё, и ветер зябким стал.

Сырая юрта, воздух вязкий влажен,
Разжечь огонь не смеют в очагах.
Иначе сизый дым, да в доме сажа.
Суров нехитрый твой уклад, казах.

Абай

Білектей арқасында өрген бұрым

Білектей арқасында өрген бұрым,
Шолпысы сылдыр қағып жүрсе ақырын.
Кәмшат бөрік, ақ тамақ, қара қасты,
Сұлу қыздың көріп пе ең мұндай түрін?

Аласы аз қара көзі айнадайын,
Жүрекке ыстық тиіп салған сайын,
Үлбіреген ақ етті, ашық жүзді,
Тісі әдемі көріп пе ең қыздың жайын?

Бұраң бел, бойы сұлу, кішкене аяқ,
Болады осындай қыз некен-саяқ.
Піскен алма секілді тәтті қызды
Боламын да тұрамын көргендей-ақ.

Егерде қолың тисе білегіне,
Лүпілдеп қан соғады жүрегіңе.
Бетінді таяп барсаң тамағына,
Шымырлап бу енеді сүйегіңе.

Абай

Сап, сап, көңілім, сап, көңілім!

Сап, сап, көңілім, сап, көңілім!
Саяламай, сай таппай,
Не күн туды басыңа,
Күні-түні жай таппай?
Сен жайыңа жүргенмен,
Қыз өле ме бай таппай?
Түн кезгенің мақұл ма,
Жан-жағыңа жалтақтай?
Өлермін деп жүрмісің,
Мұнан басқа жан таппай?
Сап, сап, көңілім, сап, көңілім!
Сабыр түбі — сары алтын.
Сабыр қылсаң, жайыңды
Білер ме екен бекзатым?
Көңіл аулап, сөз айтар
Арадағы тілхатым.
Ағын судай екпіндеп,
Лайы жоқ суатым.
Ауру да емес, сау да емес,
Құрыды әл-қуатым.

Абай

Коса волной густою вниз стекает...

Коса волной густою вниз стекает,
Шаг невесом, как тихий звон шолпы.
Ах чернобровая! На шапке мех сияет.
Не видел ли такую средь толпы?

Как ночь глаза ее огнем искрятся,
Взор обратит и сердцу горячо!
Такие девушки бывают или снятся?
Улыбка — жемчуг, светится лицо.

Стройна, гибка и маленькая ножка,
Как наливное яблоко спела.
Позвольте же погрезить мне немножко,
Перед глазами день и ночь она.

Слегка коснешься тонкого запястья,
И забурлит, кипя, как пламя, кровь.
Вдохнешь ее ...и встретишься со счастьем,
И до кости дрожь пробирает вновь.

Абай

Терпение, душа моя, терпение!

Терпение, душа моя, терпение!
Что ж мечешься ты, не найдешь покой,
Тревогою охвачена, смятением,
И день и ночь борясь сама с собой?

Коль обойдешь ее ты стороною,
Ужель девица мужа не найдет?
Но вот беда, наедине с собою
Терзаешься все ночи напролет.

И не найдешь никак успокоения.
Что ж позабыть не можешь ты ее?
Терпение, душа моя, терпение!
Дороже слитков золота оно.

В покое осознаешь мудрость жизни,
И благородство в сердце сохранишь.
Поверь, в моих словах нет укоризны,
В них вслушайся, и правду ощутишь.

Сап, сап, көңілім, сап, көңілім!
Сана қылма бекерге.
Сан қылғанмен пайда жоқ,
Дүние даяр өтерге,
Ажал даяр жетерге.
Қош, қыз алсын қойнына,
Бейнет көрмей, дәулет жоқ,
Әлі барып кетерге,
оныменен бойыңа
Иман, дәулет бітер ме?
Адалды сатсаң арамға,
Құдай қабыл етер ме?
Қыз сүйеді мені деп,
Оған көңіл көтерме!

Сап, сап, көңілім, сап, көңілім!
Бәрін өзің білсең де,
Әлі-ақ өзің тынасың,
Өртенесің, жанасың.
Өз-өзіңнен бейнетке
Өз басыңды саласың.
Қай мезгілде тойғыздың
Аюдайын ағасын,
Қатыны мен қалашын?
Қарсақ жортпас қара адыр,
Қарамай неге шабасың?
Сонда тәуір бола ма,
Ұстап ап, біреу сабасын?
Киіміңді тонасын,
Елге де күлкі боласың.

Сап, сап, көңілім, сап, көңілім!
Сағынышқа сарғайма!
Жай жүрсең де қыз қумай,
Сені біреу қарғай ма?
Қыз іздесең, қалың бер,
Мұным ақыл болмай ма?
Көріп алсаң көріктіні,
Таңдап алсаң тектіні,
Сонда да көңіл толмай ма?!

То паводок весенний я, то тихий,
Незамутненный илом водопой.
Ни болен, ни здоров, без передыху
Борюсь, теряя силы, сам с собой.

Терпение, душа моя, терпение!
Напрасны опасения твои.
Есть жизнь и смерть,
мы к ним храним почтение.
Любой остаться волен иль уйти.

Девицы юной тело сжав в объятиях,
Не избежишь бессмысленной тщеты.
Да и, услышав вслед себе проклятия,
Ни совести, ни чести не найти.

И коль предашь себя унижению,
Пред богом о смирении забудь.
Оно столь ложно, это искушение,
Не будет счастья с ней, не обессудь.

Терпение, душа моя, терпение!
Давно ты догадалась обо всем.
Отведаешь и горечь, и мучения,
Сожжешь себя губительным огнем.

Ты знаешь все повадки ненасытных,
Их челяди прожорливые рты.
Взор схож твой с ними,
жадный столь и скрытный.
Охотясь в чаще, скроешь ли следы?

Пусть высекут и обкрадут до нитки,
Но только бы посмешищем не стать.
Не вожделей ту, стан чей тонок гибкий,
Точеную оставь в покое стать.

Терпение, душа моя, терпение!
Впустую не гоняйся за мечтой.
Не ровня вы друг другу,
на мгновение
Задумайся над собственной судьбой.

Но если в дом войдет твой молодая,
Не пожалей калыма для нее.
Достойной девы честь не принижая,
Не мелочись и не считай добро.

Абай

Ауру жүрек ақырын соғады жай...

Ауру жүрек ақырын соғады жай,
Шаршап қалған кеудемде тулай алмай.
Кейде ыстық қан басып кетеді оны,
Дөңбекшіген түндерде тыншыға алмай.

Қараңғы саңырау қайғы ойды жеңген,
Еркелік пен достықты ауру көрген.
Ақылы жоқ, ары жоқ шуылдақты
Күнде көріп, тұл бойы жиіркенген.

Тірілтіп өткен күнді, тағы шөлдеп,
Осы күнді күн демес қарғап, міндеп.
Кейде тілеп бақ пенен тағы тыныштық,
Кейде қайғы, азапты тағы да іздеп.

Кейде ойлайды жылауға қайғы зарын,
Тынышсыз күнде ойлаған дерттің бәрін.
Кейде онысын жасырар жұрттан ұрлап,
Кетірет деп мазақтап беттің арын.

Ауру жүрек ақырын соғады жай,
Өз дертін тығып ішке, білдіре алмай.
Кейде ыстық тағы да қан басады,
Кейде бір сәт тыншығар үн шығармай.

Абай

Стучит больное сердце тихо-тихо...

Стучит больное сердце тихо-тихо.
Хотелось бы, как прежде, бушевать.
Ворочается, словно ищет лиха,
Ночами кровь желая разогнать.

Хворь победила в нем былые думы,
В нем, что познало жизни все блага.
Припомнив крикунов пустых, бездумных,
Брезгливостью исполнится сполна.

То о былом печально вздыхая,
День настоящий проклянет оно.
То счастья и покоя вновь желает,
То погрузится в боли тяжелой дно.

То в грусть впадает, слезы не жалея,
Пережитое станет вспоминать.
То прячет от людей, сказать не смея,
Посмешищем боясь в глазах их стать.

Стучит больное сердце тихо-тихо.
Не хочет свою немощь показать.
То кровь на миг разгонит в жилах лихо,
То вдруг затихнет, замолчит опять.

Мағжан Жұмабай
«Тәңірі»

Зор Тәңірі, күштісің сен, сенеміз біз,
Әділ деп, әр ісіңе көнеміз біз.
Өз құлын өзі еңіретпес тура Ие деп,
Өзіңе ерік тізгінін береміз біз.
Ауыздан Алла атыңды тастамаймыз,
Алласыз ешбір іске бастамаймыз.
«Әділ хан, бұйрығыңа бойсұндық»- деп,
Бұйрықсыз бір адым да аттамаймыз.
Кеш, Тәңірім, болса сөзім пендешілік,
Мінекей, айқын зұлым, қайда әділдік?
Соншама кең рахметтен құр тастайтын,
Баласы алты Алаштың - біз не қылдық?
Басқаға орын бердің жақсы жайдан -
Зеңгір тау, түпсіз дария, терең сайдан.
Үмітсіз, тілегі жоқ, тұрағы жоқ,
Қуылған дәрғаһыңнан біз бе шайтан?
Бізге отсыз шөл даланы орын қылдың,
Бақ-дәулет, өнер-білім қырын қылдың.
Айт-той, мейрам мағынасында,
Кесір деп кек алатын өгей балаң
Біз бе едік? Көп төбетке жырым қылдың
Жібердің басқа жұртқа жолбасшылар,
Өр жұрттың жолбасшымен көзі ашылар.
Не елші, не жол сілтер кітабың жоқ -
Алашқа әлде жазғаны бар да шығар?
Бақытсыз қаңғып жүрген қазақ сорлы,
Өркімге күні кетіп, мазақ сорды.
Бір елші жібермедің, санға алмадың
Жалаңаш түйе баққан араб құрлы!
Кеш, Тәңірім, сорлы құлға қаһар етпе,
Рақым қыл, біз сорлыны шетке теппе.
Сөз шықты жан ашумен, Әділ Тәңірім,
Тиген соң ащы таяқ тұщы етке.

Макжан Жумабаев
«Обращение к Тенгри»

Тенгри, Творец наш всемогущий, знаем,
Покорны воле справедливой мы.
Тебе судьбу безропотно вверяем.
Детей своих ужель погубишь ты?
Без ведома не совершим и шагу,
И день и ночь твердим: «Велик Аллах»!
Добра и мира просим, счастья, блага.
У всех святое имя на устах.
Прости, Тенгри, раба за эту слабость,
Где твоя правда, еслю всюду зло?
Алаша дети мы, мог дать бы малость,
Что наши беды скрасить бы могло.
Как пасынков изгнал нас на безлюдье,
Другим отдав богатства все земли.
Беда пришла неведомо откуда.
Скажи, в чем провинились мы, Тенгри?
А те, другие, радуются жизни,
У них в руках теперь вся наша степь.
Неведомо нам, чем твой гнев был вызван,
Пал рок на нас, безжалостен и слеп.
Отдал на растерзанье шумной своре.
Другим народам дал своих вождей.
Что путь светлей с вождями, кто оспорит?
За что лишил всего своих детей?
Даже арабам, что пасут верблюдов
Не пожалел, Всевышний, благ земных.
Казах несчастный, беды отовсюду,
Скитается, лишен земель своих.
И для Алаша был тобой начертан
Когда-то свой особый, светлый путь.
Звучит мольба моя, как стон предсмертный:
Про нас, прошу, Всевышний, не забудь...
Прости, Тенгри, за нетерпеливый ропот,
Несчастливого раба не отопни.
Отчаяние таит сей робкий шепот.
Несчастье в моем доме... Не вини...

Мағжан Жұмабай
«Адастым»

Артымда қазақ қалың ел,
Тақтақ жалғыз қара жол,
Кетіп бара жатыр ем.
Бейнетті, бітпес ұзын жол,
Отсыз, сусыз бетпақ шөл,
Мың мекнатқа батып ем.
Жұбаныш - жол біреу-ақ,
Үмітім алтын айдан да ақ,
Сонымен ойды жоюшы ем...
Далаға өлік жан салып,
Өлсін-әлсін ән салып,
Өлеңдетіп қоюшы ем...
Өлдеқайдан шу шықты,
Қып-қызыл қан ту шықты,
Жердің жүзін түн басты.
Шегір көзді, сары шаш,
Бәрі тырдай жалаңаш,-
Жан-жағымды жын басты.
Өлденені бөлісіп,
Ыржиысып күлісіп,
Өн жер, мін жер жылт-жылт оқ.
Жел ұлиды, өкіред,
Жындар жалп-жалп секіред...
Қара жолдан сүрлеу жоқ.
Артымда елім бар еді,
Алдымда жолым бар еді,
Ел де жоқ қазір, жол да жоқ...
Табылар жолың, тарылма,
Жылама, жынға жалынба,
Таң атқанша күн де жоқ.

Мағжан Жұмабай
«Ақсақ Темір сөзі»

«Жиһан деген не нәрсе? -
Алақанның ауданы!
Бір ауданда көй Тәңірі
Болудың тіпті жоқ сәні.
Тәңірі - көктің Тәңірісі
Күңіренсін, көгін билесін!
Жер Тәңірісі Темірмін,
Жеріме Тәңірі тимесін!»
Көк Тәңірісі - Тәңірінің
Тұқымы жоқ, заты жоқ.
Жер Тәңірісі Темірдің
Тұқымы - түрік, заты - от!

Макжан Жумабаев
«Я сбит с пути...»

Казах я, есть народ такой,
Путь темный, мрачный предо мной.
Идти подолгу предстоит.
Безжизненной пустыни муть,
Мучителен тернистый путь.
От горечи в душе саднит.
Надежды свет не погасить,
Она не даст нас погубить.
На этом мог бы завершить
Я б мысли тяжкие и путь
С печальной песней как-нибудь
Сумел однажды покорить.
Но вдруг нагрянула беда,
Кровь стала литься, как вода,
То смертью красный флаг грозит.
Рыжеволосы, сероглазы,
Как струпья роковой проказы
Тут черти принялись роить.
Чего-то делят меж собой,
Ужимки, сговор за спиной,
Смерть принялись вокруг творить.
Земля рыдает, воет, плачет,
А черти прыгают и пляшут.
Кто эту землю защитит?
Казах я, был народ такой,
И путь был мрачный предо мной.
Народа нет, с пути я сбит.
Во мне надежда все ж жива,
Судьба у зла ведь недолга.
Не смей их ни о чем просить.

Макжан Жумабаев
«Слово Хромого Тимура»

Каков на деле белый свет?
Величиной с мою ладонь.
И здесь, скажу вам, места нет
Небесному Тенгри. Пусть он
Владеет Небом, Я - Тимур,
Хозяин мира, войн и бурь!
Вот этой тесной мне земли
Я - повелитель, я - Тенгри!
У бога Неба предков нет
И тайны суть во тьме времен
Я - родом тюрк и тюрк мой дед,
А суть моя и есть огонь!

Мағжан Жұмабай
«Бір биге»

Ә, биіміз, биіміз,
Түрленіп қапты үйіңіз,
Тым-ақ тәуір күйіңіз.
Байқаймын, мол ғой, тегінде,
Алатын елден сыйыңыз.
«Сен» деп сізге не дейін,
Тамұқта мәңгі күйіңіз!

Мағжан Жұмабай
«Өмір»

Мана көкті қаптап еді қара бұлт,
Күн күркіреп қорқытып, ұшырып құт:
Көк тұнжырап мұңайып, қабақ жауып,
Көз ашқанда аспанда жарқылдап от.
Бұрқыратқан екпінді дауыл еді,
Сабап құйған жиіркеніш жауын еді.
Қорқып-сасып, жан-жануар есі шығып,
Бәрі-ақ іздеп баспана тауып еді.
Бұлт айықты, көк жүзі болды ашық,
Бар нәрседен қайғы-мұң кетті қашып.
Күн сәулесі жер жүзін құшақтады,
Қосылуға қашаннан болған асық.
Бейне алтындай көкте бұлт тұр ғой жайнап,
Енді жел жоқ мазалар оны айдап,
Жанға рақат гүлдерден хош иіс аңқып,
Жан беріп кең далаға, құстар сайрап.
Өмір осы - бірде ол болар бұлтты,
Қатты желді, дауылды, кейде отты.
Құрып дымың, қайғырып, жас төгерсің,
Бұлт ашылар - қайғының бәрі бітті.

Макжан Жумабаев
«Обращение к бию»

Да, достопочтенный, славный бий,
Достатка полон стал ваш дом.
Нет никаких на жизнь обид.
Довольства же причина в том,
Что за услуги свои мзду
С людей берете вы вдвойне.
Пожалуй, прочь отсель пойду.
Гореть вам в адовом огне!

Макжан Жумабаев
«Жизнь»

Темнеет воздух, хмурится природа,
Тревогой наполняется душа.
За тучами не видно небосвода,
Блеск молнии, гремит вдали гроза.
Со свистом ветер воет и ярится,
Потоки ливня, словно из ведра.
В пристанищах животные и птицы
Попрятались от ветра и дождя.
Но вот лазурь открылась, убегает
Ненастье, в спешке развернувшись вспять.
Выглядывает солнце, улыбаясь,
Чтобы лучами землю вновь обнять.
В омытом небе облака белеют,
И ветер буйный их не гонит вдаль.
Цветы благоухают, степь юнеет,
Запели птицы звонко, мир воспрял.
Вот так же жизнь зыбка, непостоянна.
То пеленой укроет мрачных туч,
То боль, печали преподносит рьяно,
А то мелькнет надежды светлый луч.

Мағжан Жұмабай
«Қараңғы, дауылды түн»

Қараңғы, дауылды түн сардалада,
Патшалық құрған өлім айналада.
Шыраққа қолымдағы от тұтаттым,
Үмітпен біразырақ деп: «Жана ма?»
Тұрса да қара бұлттар көктен төніп,
Соқса да жел жынданып, өршеленіп,
Мың шүкір, әлсіз қолда әлсіз шырақ
Жылтырап жанған боп тұр, қалмай сөніп.
Бұйырса, шырақ сөнбес, ұзақ жанар,
Жарығы болмаса да жан таң қалар.
Сәулелі аспанда алтын, күміс нұрлы
Айбынды Күн мен Айға дәл парапар.
Менсінбес жөпшендіні көп маңғаздар,
Тең таппай, кекеп, мұқар сансыз паңдар.
Қайрылып қарамасын - «қап!» демеймін,
Табылар шыраққа көз салар жандар.

Мағжан Жұмабай
«Сүйгеніме»

Жандым-күйдім, сені ойлап, дамыл көрмей,
Еш жанға сенен басқа көңіл бермей.
Сен - бір жақ, жалған - бір жақ, қатар қойып,
Сені іздедім, жалғаннан қолым сермей.
Қайғы жұттым, «аһ» десем, шықты жалын,
Сыртым - сау, ішімде - өрт жанған қалың.
Күйдірген қалың өрттің зардабынан
Өлгелі тұр сүмірейіп сорлы жаным.
Сөзім, көзім айтып тұр сүйгенімді,
Қуарған, сарғайған жүз, күйгенімді,
Талған жүрек, жүдеген, солған дене -
Сүюдің қолына ен тигенімді.
Күні-түн сені іздедім, қайғы жедім,
«Отқа түскен сорлыңды сүйші», - дедім.
Төгілген көз жасыма бір иімей,
Денеңді аулақ салдың, қоспай жігің.
Жан ұрдым, жаным қидым, қайрылмадың,
Өміріңше «Кет әрменнен!» айрылмадың.
Шырылдап көз алдында оттай жандым,
Тіліңмен де бір аяп қайғырмадың.
Күн болған көңілімде сенің сәулең,
Болып ем өмірімше сорлы әурең.
Міне, мен сені тастап кетпекшімін,
Қош енді, жанып-күйіп сүйген сәулем.

Макжан Жумабаев
«Темно, ненастно, ветрено в степи»

Темно, ненастно, ветрено в степи,
Погибель сеет белый царь вокруг.
В руке огонь мерцающей свечи.
Ужель сомкнулся беспощадный круг?
Укрыли небо тучи пеленой,
Бушует ветер, ярость не тая.
Вот-вот погаснет, слабою рукой
Держу свечу, в ней огонек храня.
Он для меня, надежды яркий луч,
Пусть слишком мало света от него.
Свеча не гаснет, видно я везуч,
И на сердце становится тепло.
Злорадно ухмыльнется кто-нибудь
Над гаснущим, слабея, огоньком.
Он может для кого-то полыхнуть,
Кто, как и я, надеждою влеком.

Макжан Жумабаев
«Любимой»

Любил, страдал, не ведая покоя,
Напрасною мечтой себя губя.
Мир суетный и ты, но не со мною...
Я знал одно, что выберу тебя.
Был полон горя скрежет мой зубовой,
Спокоен внешне, а внутри - пожар.
Однако ты ко мне дышала ровно,
Меня ж испепелял любовный жар.
Страдалец, утомленный пылкой страстью,
Во мне все говорило, что люблю.
Ты близко, здесь, но далеко до счастья,
Я сунул шею в тесную петлю.
Несчастный горемыка днем и ночью
Искал с тобою встречи, как в бреду.
Но как же равнодушны эти очи!
Дана любовь мне, видно, на беду...
Ты, словно солнце, путь мне освещала,
А я обузой был лишь для тебя.
Не стану докучать, хочу, чтоб знала,
Что ухожу, и ухожу скорбя.
Кляня свой горький жребий, я другую
Нашел, не обретя в тебе тепла.
Спешу обнять покорную, родную,
С ней не страшны ни холод, ни жара.

Мен таптым, сүймесен де, өзіме жар,
Керегің жоқ, мейірімсіз жолыңа бар.
Маған енді ол жармен тыныш, рақат,
Бәрібір жазы-күзі, жауса да қар.
Өмірінше бірге, тастап кетпегі жоқ,
Сен сықылды қайғылы етпегі жоқ.
Өзгермес бір қалыпта кең тіршілік,
Бірде шаттық, бірде мұң жетпегі жоқ.
Қош, сәулем, бермен қара, сорлыңды көр,
Амандас, мен кетейін, қолыңды бер.
Алдымда құшақ жайып қарсы алатын
Сүйген жарым мейірімді - ол қара жер!

Мағжан Жұмабай
«Жоғалған алтын»

Апалап, қуанбастан, жылаған күн,
Жүрем деп қаз-қаз тұрып, құлаған күн.
Еркелеп, құр былдырлап, өтірік жылап,
Алдына апам байғұстың сұлаған күн.
«Апа», «мама» деген сөзге тіл келген күн,
Ауызға тозаң-топырақ, күл келген күн.
Сенделіп мас кісідей ырғаң-қиқаң,
Аттап аяқ басуға әл келген күн.
Біреу ұрысса, қамығып, жас келген күн,
Ойға жалғыз емшек пен ас келген күн.
«Болар енді, тойдым», - деп ас қайтармай,
Бере берсе, ретпен дес берген күн.
Аяқ басып қотанды, жүгірген күн,
Шешенің емшегінен түңілген күн.
Тыпыр-тыпыр, ары-бері жарысқан боп,
«Кімді озды» - дегі, атаға жүгінген күн.
Тай мініп, желі айнала жарысқан күн,
Тең құрбы, балалармен алысқан күн.
Қымс етсе: «Әке, апа, тиеді!» - деп,
Жұдырықты кезек-кезек салысқан күн.
Батпаққа, қоға тартып, аунаған күн,
Көңілді ылғи ойынмен аулаған күн.
Ренжу, қабақ шыту, мұңаю жоқ,
Жаңбыры қайғы-зардың жаумаған күн.
Қымбат күн, қолға түспес сен алтын күн,
Беретін іздеп тауып жоқты бар қып.
Жарқ еттің, көз ашқанша ғайып болдың,
Ашылмас қара тұман қаптады түн.

Она со мной останется навеки,
Покой желанный только там найду.
Не каждому, должно быть, человеку
Дано с небес достать свою звезду.
Прощай, любимая! Руки одно пожатие,
Глаза в глаза в последний раз взгляни.
Другая ждет, раскрыв свои объятия.
Земля сырая имя ей... Прости...

Макжан Жумабаев
«Утраченное детство»

Топ-топ, топ-топ, шаг первый и падение,
«Апа, апа!» крик, слезы, были дни,
Весь мир казался светлым сновидением,
Кидался с плачем к бабке: «Обними!».
Апа и мама – два прекрасных слова
Счастливый и чумазый повторял.
Обласкан был в ответ и забалован.
Когда и где я радость растерял?
Чего-то испугавшись, обливался
Слезам, к маме падая на грудь.
От напастей от всех я там спасался,
Чтобы, наевшись досыта, уснуть.
А после не ходил уже, а бегал,
От бабушки не вдруг, но отошел.
Стал дед моим отныне оберегом,
Да и про мамин позабыл подол.
Потом манили нас степные дали,
Хвосты вздымая, ждали стригунки.
Дрались по пустякам и забывали,
А после мчались наперегонки.
В кугу и ил с визжанием ныряли.
Где ж вы мои беспечные те дни?
Мы детство безвозвратно потеряли,
Случилось мрак крошечный пережить.
Оставила меня ты в одночасье
Счастливая, беспечная пора.
Легли тяжелым бременем несчастья,
Мытарства, муки, горе и тоска.

Мағжан Жұмабай
«Өзеннің суын жел тербеп...»

Өзеннің суын жел тербеп,
Ақ төсін керіп шайқалад.
Біресе ауыр күрсініп,
Біресе тынып жай табад.
Жағаға біткен кербез тал
Ақтөсін керіп шайқалад.
Мінезіне кербездің
Кім бәлен деп айта алад.
Суға бетін сүйсін деп,
Бір беріп, тағы қайта алад.

Мағжан Жұмабай
«Қазақыес»

Күш кеміді. Айбынды ту құлады.
Кеше батыр, бүгін қорқақ, бұғады.
Ерікке ұмтылған ұшқыр жаны кісенде,
Қан суынған, жүрек солғын соғады.
Қыран құстың қос қанаты қырқылды,
Күндей күшті, күркіреген ел тынды.
Асқар Алтай алтын ана есте жоқ,
Батыр, хандар - асқан жандар ұмтылды.
Елдік, бірлік, ерлік, қайрат, бақ ардың -
Жауыз тағдыр жойды бәрін не бардың...
Алтын Күннен бағасыз бір белгі боп,
Нұрлы жұлдыз - бабам тілі, сен қалдың!
Жарық көрмей жатсаң да ұзақ, кен - тілім,
Таза, терең, өткір, күшті, кең тілім,
Таралған түрік балаларын бауырыңа
Ақ қолыңмен тарта аларсың сен, тілім!

Мағжан Жұмабай
«Тұтқын»(М.Д.-ға хат)

Кеудеде – от, іште – жалын, көзде – жас,
Күні-түні қайғы жұтқан сорлы бас.
Сабан төсек, дым, қараңғы жатағы,
Наны қара, шайы қара, қарны аш.

Күн түсірмес мейірімі жоқ қара
Ағармай ма мұндай үйде қара шаш?
Жаныңда жоқ жаны ашитын жақын жүз,
Тасбауырлар ыңғайына қарамас.

Макжан Жумабаев
«Волнует воду ветер шаловливый...»

Волнует воду ветер шаловливый,
Подёрнув мелкой рябью гладь реки.
То замолчит, а то взметнет в порыве
волну, сердясь. За что? Поди пойми.
О чем-то ива у реки тоскует,
Направив на воду стыдливо-робкий взгляд.
Коснувшись веткой, воду поцелует,
Затем смутившись, ответит назад.

Макжан Жумабаев
«Родной язык»

Ослабло, пало доблестное знамя.
Вчера батыры, нынче – в кандалах.
Душа рвалась к свободе, только пламя
Угасло в ней, задушенной в цепях.
Подрезали орлу степному крылья,
Народ, гремевший как гроза, утих
Алтай в ярме, поры худой засилье,
Батыров, ханов мы уже не чтим.
Враг уничтожил все основы наши –
Единство, смелость, волю и мечту.
Лишь звездочкой остался непогасшей
Язык, что был мой некогда в цвету.
Родник священный, меткий и безбрежный,
Лежишь забытый, как руда в земле.
Мы турки, твои дети, есть надежда,
Что призовешь однажды нас к себе.

Макжан Жумабаев
«Узник» (Письмо к М.Д.)

Огонь в груди, в глазах погасших слезы,
Тревогой день и ночь охвачен я.
Солома, сырость, на сердце заноза,
Лишь корка хлеба, голод и вода.

Во мрак приюта не заглянет солнце,
И в сизой седине вся голова.
Не жду добра от злобных крючкотворцев,
Душа моя жива едва-едва.

Жарық сәуле – не Ай, не Күн көрсетпес,
Жақынының: “Ой, бауырымын!”- естірмес.
Іс санаулы, сөз аңдулы, ерік жоқ,
Өз қолымен ұнамды тон піштірмес.

Қайғыланба, сорлы тұтқын, еш нетпес,
Күн батқанмен, таң атпайтын түн жетпес.
Ер жүректі азаматтың басына
Бұл жалғанда нелер келіп, не кетпес?!

Мағжан Жұмабай **«Мешіт һәм абақты»**

Бала:

Әкетай, мынау не үй ұзын мойын,
Тым ірі, ұлық ұстап тұрған бойын?
Басына шыққан адам білер еді-ау
Сырын айтпас қара-көк көктің ойын.
Тып-тыныш бұл үйге, әке, кім барады?
Тыныштықта қасиетті кім қалады?
Биікте көк күңіреніп сыр айтқанда,
Бақытты кім көзінен жас тамады?

Әке:

Бұл үйді мешіт дейді, құлыншағым,
Ерігіп, қуған болып ата заңын,
Анда-санда домалап бармағы үшін,
Салдырған өзіне арнап «жуан қарын».
Бес минут «жатып-тұрып», жуып алмақ
Былғанған бұзықтықпен ұяттарын.
Шығатын жоғарыға молдасы да
Азанмен құттықтайды қарын таңын.
Бұл мешіт - Көк үйі емес, қарын үйі,
Көргің келсе, барып көр мал базарын.

Нет воздуха, нет света, нет свободы,
Родные не услышишь голоса.
Здесь слежкой и насилием изводят,
И стала черной жизни полоса.

Ты жив еще, не унывай, невольник.
Вслед темной ночи явится рассвет!
Судьба бедой испытывает, помни.
Пути иного, видно, в мире нет.

Макжан Жумабаев **«Мечеть и тюрьма»**

Сын:

Что за строение, как некто длинношеий
Главу подняло гордо до небес?
Взобравшись на макушку, кто сумеет
Познать, быть может, таинства чудес.
В нем тишина, скажи, отец, кто ходит
Сюда и внемлет этой тишине?
Чьи слезы счастья видят эти своды,
Кто блага кроху вымолил себе?

Отец:

Сынок, его мечетью называют.
Бездельем и тугой мощной томясь,
Своей корыстной цели не скрывая,
Возводят сытые, в нем о себе молясь.
К земле то припадая, то вставая,
Грехов себя неправедных лишить,
Очиститься здесь все они мечтают.
И кажется им, день не зря прожит.
Мулла придет, проснувшись утром ранним,
Поглаживая толстый свой живот.
Азан прочтёт, не пожалев гортани,
Плоть брэнную других смирить зовет.
Не здесь обитель бога, здесь наживы,
Корысти жадной, скаредной приют.
Зайдешь туда, услышишь голос лживый,
Там люди с робкой верой спины гнут.

Бала:

Әкетай, анау не үй түсі суық?
Жанына жібермейді жанды жуық.
Терезесі темірлі, көр - есігі,
Қабырғасын қойған ба қанмен жуып?
Тас қима, темір қақпа, шойын құлып.
Тым-тырыс, жалғыз-ақ жел тұр ғой ұлып.
Сасықта, қараңғыда аш, ауру
Кім жатыр екен, әке, тірі өліп?

Әке:

Жиһанда бір жас жан бар, Қиял аты,
Мәңгі ойнайтын, сөнбейтін сәуле заты.
Жанға жан беретұғын тәтті жырлы,
Меруерттен тізілген қос қанаты.
Ұшып жүріп жырымен жанды ояту -
Жас Қиялдың ежелден бар мұраты.
Тірі жанға жырламақ тәтті жырын,
Адамзаттың жоқ оған жақын-жаты.
Жиһанда бар нәрсені жаратқан сол,
Тәңірі бар бір ғана - Қиял аты...
Анау үйді адамзат абақты дер,
Адам - доңыз, еменнің тамырын жер.
Тәңірісі, жан жыры Қиялға арнап,
Сонау үйді салған ол болсын деп көр.
Көремісің күзетшіні жүрген жарап,
Қабақ түйіп, терезеге қойған қарап?
Есалаң малданып жүр: «Қиялды ұстап,
Тарихтың таңында, - деп, - қойдым қамап!»
Есалаң! Қиял қайда?.. Қиял кезбек,
Жиһанда ақ қанатпен ылғи жүзбек.
Жердегі жары - «жанды» жұбатуға,
Тоқтаусыз Көк үнінен әндер тізбек.
Балам, енді білдің ғой, ол - абақты,
Ашуменен түйіп тұр ол қабақты.
«Қиялды ұстап жаптым!» - деп бос малданған
Ақымақ деп болмай ма адамзатты?!

Сын:

Тот мрачный дом, он для кого построен?
В решетках окна, темные врата.
Из камня стены, залитые кровью,
Дверь на замок чугунный заперта.
Кругом безмолвие, отец, и ветер воет,
В нем голода и смерти отзвук, слышь?
Чье в этом есть намерение злое?
Кто обитатель сумрачных жилищ?

Отец:

Есть в этом мире бога дар бесценный,
Источник животворный для души.
Мечта, она, как солнце над Вселенной,
Ничто не сможет нас ее лишить.
Бог истинный велик, он пробуждает
Из века в век надежду в счастье в нас.
К свободе, к свету путь нам пролагая,
«Равны – твердит, – все люди!» – его глас.
Мир от начала создан был по воле
Творца, Тенгри, зови его мечтой.
Тюрьма же – обиталище неволи,
Тщеты и неблагодарности людской.
Не вышних это сил сооружение,
Творение человеческих то рук.
В глазах пустых у стражника презрение,
Обводит злобным взглядом все вокруг.
Глупец, он горд своею рабской ролью,
Считает, что историю творит.
Врагов найдя, омоется их кровью,
Над миром будет вечно что царить.
Он, заточив свободы дух в темнице,
Небесные мнит обрести блага.
В неволе охраняет, как зеницу.
Теперь ты знаешь, сын, что есть тюрьма.
Смотри, как оцетинился сей стражник,
Всего лишь зла покорный он слуга.
Перехитрить людей и бога жаждет,
Пока в застенках мается мечта.

Мағжан Жұмабай
«Ана»

Үйдің іші ұйқыда,
Түн ортасы шамасы.
Көзін алмай бесіктен,
Бөбек жатыр албырап.

Бесікте бөбек ауру,
Тербетіп отыр анасы.
Үнсіз, меңіреу ұзын түн,
Жел азынап тұр есіктен.

Шөкііп ана отыр,
Жүрегіне біреу біз
Сұғып алып кеткендей.
Үнсіз, меңіреу ұзын түн
Шөккен қара бір нардай.

Сарғайып, ана сарылып,
Демігіп, қызып, қысылып,
Ауық-ауық, селк етед,
Әлденеден шошынып.

Селк етсе бөбек, ананың
Өзіне ажал жеткендей.
Шөкііп отыр дем алмай...

Таң алдында қара бұлт
Күңіреніп көкті жабады.
Бөбегінің бетіне
Ананың жасы тамады.

Мағжан Жұмабай
«Жазғы таң»

Жып-жылы түн маужырап,
Көтерілген жерден бу.
Саф күмістей жалтырап
Тыныш жатқан тұнық су.

Көкке тиген биік тау
Құшақтасқан тұманмен,
Қосылысып есен-сау,
Бал алысқан құмармен.

Макжан Жумабаев
«Мать»

В полночный час с младенца в колыбели
Тревожных глаз в тиши не сводит мать.
Румянец лихорадочный и еле
Дыхание теплится, да так, что не слышать.

Безмолвствует и в темень погружает,
Глухая ночь, лишая сна двоих.
И в дверь сквозь щели ветер задувает,
Касаясь плеч опущенных, худых.

Ссудулилась, охвачена тревогой,
Как будто в грудь ей шило кто вонзил,
Ведомый в час глухой тяжелым роком,
Надежды лучик в сердце погасив.

Так падает верблюдница бессильно,
Дитя в степи навеки утерав.
Ладонь ко лбу ребенка подносила,
Дрожа от мысли: сон это иль явь?

Достаточно ребенку было вздрогнуть,
Ее саму настигла будто смерть.
Глаза от страха все сильнее мокнут,
Уходит из-под ног земная твердь.

В ушах от тишины безмолвной звонко,
А за окном мир погрузился в хлябь.
На щеки исхудавшие ребенка,
Стекают слезы матери, кап-кап.

Макжан Жумабаев
«Летний рассвет»

В тиши томится ночь, тепло,
И пар клубится над землей.
Разлившись, словно серебро,
Вода недвижна под луной.

А горы достают небес,
Туман густой к ним так и льнет.
Мир полон таинства, чудес,
И воздух сладкий, словно мед.

Ақырын ескен жылы жел
Маужыратып, тербетіп,
Таң атсын деп жайнап гүл
Өсіп балам ер жетіп.

Шырылдап торғай аспанда,
Бытпылдығы ән қосып,
Шала-жансар жатқанда
Табиғатқа жан қосып,

Таң алдында жалпаңдап,
Тәңіріге құлдық қылғаны,
Ісіне оның таңданып,
Көңілі хаққа сынғаны.

Міне, алтын таң атты
Күншығыстан ағарып.
Көтеріп зұлмат қанатты,
Жер де кетті жаңарып.

Таң, Күн деген жер жаны,
Бұл екеуінсіз жоқ сәні.
Оқу-білім ер жаны,
Жараспас ерге құр жаны.

Подует легкий ветерок,
Рассвет над миром вновь взойдет.
Покинет сын родной порог,
И этому свой срок придет.

Песнь жаворонки заведут,
Им подпоют перепела.
Напевы птичьи жизнь вдохнут,
Мир пробудив от полусна.

Навстречу утренним лучам,
Делам Создателя дивясь,
Видением восхищена,
В груди душа, поет резвясь.

Восходит золотой рассвет,
Рассеяв таинство ночи.
Мгновения прекрасней нет,
Чем пробуждение земли.

Рассвет и солнце, нет без них
На свете места красоте.
Как знаний в душах нет пустых,
И смысла в тщетной суете.

Ілияс Жансүгіров
«Анам тілі»

Қадірлі, бағасы алтын анам тілі,
Сенімен бағаланған балаң түрі.
Төрт бөліп түн ұйқысын жұбатам деп,
Сенімен әлдилеген анам мені.

Бесікте белім буып бітіскемін,
Сөйлесіп шешем жүнін түтіскемін.
«Апа», – деп, – «Ә», – деп жылап, аузымды ашып,
Емшектен еңбек қылып сүт ішкемін.

Маңымды сеніменен танығамын,
Сеніменен қуанып, налығамын.
Дене ауырлап, жан жалқау тартқан шақта,
«Уһ» – деп шаршап, дем алып шалығамын.

Тілегенім, қорыққаным – бәрі де сен,
Сасқанда да жармасам ойбайыңмен.
Ап–кәусар болса дағы ұжмақтағы,
Тәттілікті көрмеспін сенімен тең.

Ілияс Жансүгіров
«Бір соқыр баланың арманы»

Мен естем: күні жарық күндіз бар деп,
Түн тынық, ай әдемі, жұлдыз бар деп,
Сұлулық жер жүзінде мың, жүз бар деп.

Көл, теңіз, тоғайда ағаш, көгал бар деп,
Қыста қар, жазда жаңбыр, мұнар бар деп,
Мереке, мектеп, жасқа оқу бар деп,
Қалғанға оқи алмай, обал бар деп.

Ильяс Жансугуров
«Родной язык»

Язык бесценный матери моей,
Мерило жизни, сердца глубина.
Усталая, ночами, сна не зная,
Баюкала она тобой меня.
Агукая в пеленках, в колыбели,
Я речи ее ласковой внимал.
И шерсти мягкой ножками кудели
Пушить, шагая шатко, помогал.
С невинным плачем, падая в объятия,
Тебе я, мама, утыкался в грудь.
И не было прекраснее занятия,
Всласть молока напиться и уснуть.
Любви безгрешной светлые слова,
До дней конца дано мне вас беречь.
Светились счастьем матери глаза,
Родимая вливалась в сердце речь.
На языке народа моего
Познал я радость, горе и печаль.
Не оттого ли на сердце легко,
Что ничего в прошедшем мне не жаль?
Душа и тело стали тяжелей,
И старческая одолела лень.
Со вздохом: «Уфф!» - я с каждым днем
сильней
Устав от жизни, проживаю день.
О, речь родная, страхи и волнения,
Мятежные мечты – все это ты!
И сердца беспокойного биение -
От ощущения жизни полноты!
Дышу тобой и радуюсь тобою,
В минуты страха с возгласом: «Ойбай!»,
Хватаюсь за тебя, того не скрою,
Что ты и есть мой настоящий рай!

Ильяс Жансугуров
«Мечта слепого мальчика»

Мне день не ведом, солнцем освещённый,
Луны и звезд полночный хоровод,
Лазурь воды и трав ковер зелёный,
Всё, что таят земля и неба свод.

Я степь не видел с зимними снегами,
Ни облаков, ни летнего дождя,
Ни дымки серебристой над холмами,
Стремятся дети в школу, но не я.

О, ием! Бір-ақ минут көзімді ашсаң,
Керексіз: күн, ай, жұлдыз, маған аспан!
Бір көріп анам жүзін келістіріп,
Көзімді болысымен қайта жапсаң.

О, если бы Создатель на мгновение
Снял пелену с моих незрячих глаз!
Луны и звёзд, и солнца искушений
Не надобно. Мир для меня угас.

Лишь только б раз взглянуть на
промелькнувший
Лик лучезарный матери моей.
От радости безмерной задохнувшись,
Навек готов вернуться в мир теней.

Мұқағали Мақатаев

«Тура қара көзіме, тура қара...»

Тура қара көзіме, тура қара,
Ашық айтқан сөзімді бұрмалама.
Ақиқаттың алдында бүгежектеп,
Тағасыз байталдайын сырғанама.

Тірі жансың айлаң бар, шалымың бар,
Көрсетші қанша сенің қарымың бар.
Адалдық, ақиқаттан сомдап соққан,
Тасқа салсам мұқалмас қаруым бар.

Тура қара көзіме, тура қара,
Арамдығың бұғынып тұр ма, бала?!
Қалжысын жеп қуанып, шілде жасап,
Сені де перзентім деп туды–ау Ана...

Мұқағали Мақатаев

«Қаздар қайтып барады мекеніне...»

Қаздар қайтып барады мекеніне,
(Қанаты бар мақұлық кетеді де).
Қаз-қаз басып, қалтырап қария тұр
Дәрмені жоқ таяғын көтеруге.

Қарашаның қалықтап желіменен,
Қаздар кетті қоштасып көліменен,
Қайтқан құстың қария қанатына
Қарайды көзін сүртіп жеңіменен.

Қаздар қайтып барады тізбектеліп,
Іздеп кетті көктемді, іздеп келіп.
Қарашада қалтырап қария тұр
Тағы да бір сұп-сұрғылт күзді өткеріп.

Мукағали Макатаев

«В глаза, в глаза мне прямо посмотри...»

В глаза, в глаза мне прямо посмотри,
Тебя я вижу насквозь, не криви
Душою перед истиной сгибаясь.
Не может быть спасения во лжи.

Ты человек, и волен извернуться,
Но докажи мне, что имеешь честь.
Мечу об камень даже не согнуться
В руках моих, когда в нем правда есть.

В глаза, сынок, мне посмотреть не смеешь?
Злой умысел таишь в себе, как знать.
Надежду в сердце светлую лелея,
Тебя ведь тоже вырастила мать.

Мукағали Макатаев

«Взмахнут крылами гуси на прощание...»

Взмахнут крылами гуси на прощание,
Неведомые манят их края.
Преодолея немощь и страдания,
Старик стоит, печаль в глазах тая.

Слезу смахнет, безрадостно вздыхая,
Им, глядя вслед, он краем рукава.
Птиц в небе бесприютном провожает
Холодный, хлесткий ветер ноября.

Неверные сгибаются колени,
Ах, встретить птиц бы вновь ему весной!
Еще один дарован день осенний,
Наполненный печалью неземной.

Қаздар кетті, құлақта үні қалды,
Жазды әкетті.
Әкетті тұнық әнді,
Қайтқан құстан қара үзіп қалса-дағы,
Қалтылдаған қария, тұрып алды.

Қарашаның ұлыса желі гулеп,
Түсіне бер қаңтардың желігі деп.
...Қисайып бара жатқан қарияны
Сүйей берді баласы, келіні кеп...

Мұқағали Мақатаев

«Не айтам саған, жаным-ай...»

Не айтам саған, жаным-ай, не айтам саған,
Кете бердім жолменен шайтан салған.
«Қолда барда алтынның қадірі жоқ».
Қиын екен қосылып, қайта аңсаған.
...Сен қалдың қадіріме жетпей менің,
Шын берілсең, қара үзіп кетпейді едім.
Сол сәттен көз алдымда қалғаны тек
Үстіңде желбіреген көк көйлегің.
...Сонымен сен де кеттің, мен де кеттім,
Ойран-асыр көңілді жөндемек кім?
Кімді сүйсең оны сүй, бақытты бол!
Бірақ менің сүйгенім сен демекпін.
Мейлі күн, мейлі айлар, жылдар өтсін,
Өкініп, опық жейтін мезгіл жетсін.
Шынайы саған деген махаббатым
Өміріңе қарыз боп бірге кетсін.

В прощальном крике стаи старец слышит
Забытый им мятежной жизни зов.
Становится стук сердца тише, тише,
Лишь жилка бьется у седых висков.

Нет больше птиц, нет лета, лишь остался
В свинцовом небе их прощальный крик.
От ветра защищаясь, старец сжался,
Навек прощаясь с ними в этот миг.

Сползает вниз, рука клюку роняет,
Прикрыл от истощения глаза.
Увидев, сын с невесткой подбегает,
Подхватывая с двух сторон отца.

Мукағали Мақатаев

«Что мне сказать тебе, родная?»

Что мне сказать, родная? Не посмею.
Чертями проторенною тропой
Я ухожу. Не ценим, что имеем...
Как трудно знать, что стал тебе чужой.
Остался и непонятым, и лишним.
Покинул разве иначе б тебя?
С тех пор я вспоминаю, как кружишься
Ты в платье синем, юбку беребя.
Дороги наши разошлись навеки.
Сумею ли утешить боль в груди?
Люби, кого желаешь, мне же некем
Тебя отныне будет заменить.
Пусть пролетят дни, месяцы и годы,
Придет о прошлом сожалеть пора.
Поверь, любовь моя сквозь все невзгоды
Забытым долгом станет для тебя.

Сағи Жиенбаев
«Кемпірқосақ»

Көктемде бұлттар асығып,
Селдетіп өте шығатын,
Артынан шайдай ашылып,
Дүние балқып тұратын.

Малшынып шилер нөпірге,
Қайтадан гүрлеп ошақтар,
Аспанға шығар көпірдей —
Тұратын кемпірқосақтар.

Тұратын ауыл шетінде,
Жету де қазір оңай-ақ.
Ұшушы ек алтын көпірге
Жүйріктер кілең - желаяқ.

Қазір-ақ қолға қонардай,
Жетелеп, сүйреп сан қырға
Тартатын сиқыр бояулар
Құбылып көздің алдында.

Асушы ек зымырап белдерден,
Қанша жер кеттік - аңдамай,
Жақындап келе бергенде,
Жылжитын тағы әрқарай.

Тоқтамаушы едік қызынып,
Бәйгеге қосқан аттарша,
Қуалаушы едік қызығып,
Сілеміз әбден қатқанша...

Дүние
Зымырап ұршықтай,
Арбайды көзді,
Дуалап.
Құмардан әлі бір шықпай,
Келеміз соны қуалап...

Сағи Жиенбаев
«Радуга»

Весна, весна! Бегут по небу тучи,
Излиться чтобы ливневым дождем.
И станет воздух легким и текучим,
Степь нежится под солнечным лучом.

До ниточки промокли стебли чия,
Укрылась даль чарующим ковром.
Разверзлась в небе дивная стихия,
Из красок мира сотканным мостом.

Дуга легла на краешке аула,
К ней добежать для нас совсем пустяк.
Ватага босоногая рванула,
Полощутся рубахи, словно стяг.

Нам стоит протянуть, казалось, руку,
В ладони ляжет яркой полосой.
Киваем, молча, на бегу друг другу,
Взор манит мост на небе золотой.

Летим, как стригунки, навстречу ветру
Через ручьи, пригорки и холмы.
Поближе к краю неба, незаметно
Сдвигается, попробуй-ка, пойми.

Горят глаза, нельзя остановиться,
Без шуток мы затеяли байгу.
За краешек за самый бы схватиться,
Усталости не ведаем в пылу.

Поверив в чудо раз по малолетству,
В груди трепещет сердце до сих пор.
Счастливого воспоминания детства
Живут в душе годам наперекор.

Веретенном вокруг нас мир кружится,
И призрак счастья манит что ни день.
Случилось в грезе детства погрузиться
С годами, что преследуют, как тень.

Сағи Жиенбаев
«Хат»

Қолыма қалам алғалы
Екі-үш ай өткен арада...
Хат жазу - барлық арманым —
Майданда жүрген ағама.

Қанша әріп білем, бәрібір,
Сөз емес маған ол жағы.
Өзірге білген әрібім
Хатыма жетсе болғаны.

Сәбиге біткен кәдімгі
Күнәсіз аппақ көкірек...
«Амандық хат!»— деп алдымен,
Астынан сыздым екі рет.

Содан соң, — әжем саулығын,
Апамның аурып тұрғанын,
Ағайын-тума барлығын
Бастарын қосып жинадым.

Айтылмай қалса біреулер,
Өкпелеп жүрер маған деп,
Ауылда кім бар — түгелдей
Аттарын тіздім... аман деп.

Шұбырттым... Егін орғанын,
Алғанын жинап шөптерін,
Басқарма кімнің болғанын,
Өскерге кімнің кеткенін.

Тұрғанын аяз сақылдап,
Түскенін қалың мұз-қардың,
Аттарын айттым жақында
Тұрмысқа шыққан қыздардың.

Бұрышта қырау жылтырап,
Азынап тұрса да үйіміз,
Жатса да қарным шұрқырап,
«Жақсы, — деп қойдым, — күйіміз.

Үлкейдім деген мен енді...
Бір сезім бар ма, күш кіріп,
«Шөп тасып жүрмін...» — дегенді
Жібердім хатқа қыстырып.

Сағи Жиенбаев
«Письмо»

Как ручку научился я держать,
Мечтою стал одной лишь одержим,
На фронт письмо для брата написать,
Что помню и, что мною он любим.

И нет мне вовсе дела до того,
Что мало букв я в школе изучил.
Должно хватить на первое письмо,
Бумагу взял и быстро застрочил.

Сначала написал я: «Здравствуй, брат!»,
Два раза аккуратно подчеркнул.
Ложатся буквы друг за другом в ряд,
Слова другие про себя шепнул.

Что мама наша приболела вдруг,
Аже жива-здоровая, чтобы знал.
И мысленно собрав всех в тесный круг,
Родных и близких будни описал.

А если про кого не расскажу,
Боялся, что обидятся они.
Весь перечислил, кажется, аул,
Попробуй-ка, кого не назови.

О том, что собран в поле урожай,
Сгребли траву давно уже в стога.
Кто сирий наш возглавил нынче край,
Кто на войну пошел громить врага.

Что холод беспощадный наступил,
Куда ни глянь, кругом снега, снега.
Кто вышел замуж, тех не упустил,
Девчонок перечислив имена.

Решил о том я брату не писать,
Что изнутри весь в инее наш дом,
Что чаще стал от голода страдать.
Пусть знает, будет все у нас путём.

Я вырос незаметно, стал большим
И столько сил прибавилось в руках.
Для близких я теперь незаменим
И дни летят в заботах и в трудах.

Жаздырмай жұртқа хатымды,
Өзім-ақ жазар келді күн...
Алғашқы... және ақырғы...
Ең ұзақ хатым болды бұл.

Не керек, іштей маздадым,
Көңілім сонау жүр көкте...
Талайдан бері жазғаным
Толмады бірақ бір бетке.

Мейлі ғой, сол-ақ жетеді,
Толмай-ақ қойсын, несі бар,
Әйтеуір, менің көкеме
Айтпағым қазір осылар.

Қалмады менің сабырым,
Жеткендей ұлы мұратқа,
Жанымның орап жалынын
Жөнелттім Сталинградқа...

Содан соң, «сырын» біліп ап,
Ұшырдым талай хаттарды.
Хат жазып беріп ұлына,
Қуанттым қанша қарттарды!

Қадалып түнде... елеңдеп,
Қарсы алып таңның арайын,
Көкешімді ертіп келер деп,
Өлеңмен жаздым талайын.

Қайтпады бірақ жауап та,
Хабарсыз кетті барлығы.
Почташы қарттың, далақтап,
Алдынан шығам әр күні.

Алқынып, тулап жүрегім,
Көзіме хаттар елестеп,
Ойлаймын іштей — біреуі
Таппауы мүмкін емес деп...

Оралды бір күн... Даланың
Сіңіріп жалын, аптабын,
Сабылып майдан алабын,
Сарғайып кеткен хаттарым.

Сарғайып кеткен зар-мұңнан
Секілді менің сыңарым,
Бауырыма қысып алдым да,
Құшақтап барып құладым...

Что буду письма сам теперь писать,
И помощи не нужно мне ничьей.
Ребенком я об этом мог ли знать,
Того письма не будет тяжелей?

Светился весь я счастьем изнутри,
Душа тонула в призрачных мечтах.
Хоть и пишу от ночи до зари,
И одного не исписал листа.

И что с того, что слишком мало строк?
Я рассказал ему об основном.
Мой брат ко мне не будет слишком строг,
И без меня он знает обо всём.

Терпения набраться не могу,
Ты ждешь мое письмо, я знаю, брат.
Тая в душе безмерную тоску,
Послание отправил в Сталинград.

Познав секреты связного письма,
Я под диктовку чьим-то сыновьям
Из букв знакомых строки составлял,
Сердца смягчая многим старикам.

Вдруг буквы мои вылились в стихи,
Не спал ночами, потеряв покой.
Неважно, хороши или плохи,
Пусть брата позовут они домой.

Навстречу почтальону старику,
Запыхавшись, я выбежал чуть свет.
На руки его с трепетом гляжу,
Знак подает мне издали, что нет.

Как может быть, что ни одно письмо,
И мне, мальчишке, это не понять,
Так брата моего и не нашло?
Ответа нет опять, опять, опять...

И вот ко мне вернулись в день один
Все письма пожелтевшие мои,
В себя вобрав страдания земли,
Где брат бывал, и шли с врагом бои.

Такого горя я еще не знал,
Темнее ночи сделался лицом.
Напрасный труд к груди своей прижал,
В слезах на землю падая ничком.

I

Ойласаң өткен күнді айтады жыр,
Тыңдасаң естіледі бір терең сыр,
Ой өліп, өмір сөніп, көп соғылған,
Суреті өткендердің алдымда тұр.

Толқыны бұл өмірдің талайды ұрған,
Көп жанды алдап соғып, зарландырған.
Аяған дертті өмірдің пендесі жоқ,
Жас демей, кәрі демей торын құрған.

Біреудің күшін алып, үмітін кескен,
Біреудің жүрегін жеп, қанын ішкен.
Жете алмай талай асыл мұратына
Қара күн қан жамылып, басқа түскен.

Естісем сондайлардың мұң мен зарын,
Менің де қозғалады қапаларым.
Ортақпын қайғылының қайғысына,
Үн қосып күңірену, болған барым...

II

Қазақтың Есім ханы болған кезде,
Жау жорық жапан түзге толған кезде,
Болыпты Монтай атты бір әділ би
Руы Ойбас Қыпшақ, Орта жүзде.

Ол кезде Шудың бойын қазақ алған,
Неше жыл сол алапты мекен қылған.
Оңтүстік Қамсақтының жағасында,
Қалыпты Монтекеңнің аулы болған.

Монтайды елі қадір қылады екен,
Айтқанын өнеге деп ұғады екен,
Ер өліп, ел күйзелген іс болса да,
Монтекем жөндесін деп тұрады екен.

Ер құнын екі-ақ ауыз сөзбен айтып,
Монтекең іс жүйесін табады екен.
Сырт елмен тартысқанда табан аумай,
Теңдігін әділ сабаз алады екен.

I

Во глубь веков уходит песня,
Пытаясь тайну разгадать
Тех, кто смиренно канул в бездну,
Чтоб жизни тягот избежать.
Ни стар, ни млад не разбирая,
Во сети лжи злой рок кидал.
В потребе алчной не скрывая,
Неумолимый свой оскал.
Кого-то силы вдруг лишая,
Надежду в сердце погасил.
Кому-то душу разъедая,
Их кровью жажду утолил.
Надежды злобною рукою
В тщету и пепел превратил.
И с головой кровавой тьмою
Без сожаления накрыл.
Вас много, пленники печали.
Всех вспоминая, я скорблю.
И сердце жгучими слезами
Сквозь боль души не утолю.

II

То было время Есим хана*.
Врагом теснимая кругом,
Земля казахов пребывала
В лишениях, бедствии глухом.
В те годы предки кочевали
В долине тучной Шу* реки.
Здесь тесноты они не знали
Южней притока Камсакты.
У жуза* среднего в почете
Кыпшак ойбас* был, бий* Монтай.
К Монтаю не имел упрека
Ни бедный люд, ни знатный бай*.
Был он народом уважаем
И истину лишь утверждал.
На правду бия полагаясь,
Жил в том краю и стар, и мал.
Решение твердо изрекая,
Умел он тяжбу погасить.
И жалости к врагам не зная,
Мог вкус победы ощутить.

Әр елдің Монтекеңдей ағасы жоқ,
Болса да ондай үздік бағасы жоқ,
Жалғыз-ақ ел мен ердің ойлайтыны,
өзі өлсе Монтекеңнің баласы жоқ.

Сол күнде жетпіс төртте бидің жасы,
Қуантып етек тартар жоқ баласы.
Пұшпағы қанамаған бәйбішенің,
Қайғысыз күн өткізер жоқ шарасы.

Тоқалдан жалғыз туған Қайыргелді,
Би түгіл қуантып ед, барлық елді.
Бір тойда диуананың тілі тиіп,
Күнінде құлыншақтай о дағы өлді.

Монтекең сол өлгелі сөзден қалды,
Ортақ боп бұл қайғыға ел сандалды,
Жиылып «жақсылары» ел-жұртының,
Ас беріп, бата оқысып аза салды.

Ер үшін ел қайғыда содан былай,
Жұбатуға Монтекеңді сөз таба алмай.
Шешенін ортаға алып отырды жұрт,
Ешбірі қолай тауып үндей алмай.

III

Қабакты қараторы, ұзын бойлы,
Кірпікті, бурыл сақал, терең ойлы...
Бұрылып үлкен мұрын, ойлы түспен,
Халқына бір жағалап қарап қойды.

Әрі-бері ойға кетіп отырды жәй,
Жұрт күтті не дейді деп қимылдамай,
Күрсініп жерден басын алды дағы,
Сөйледі жұртқа қарап содан былай:

«Уа, жұртым, қайғырмайық бір жас үшін,
Жазымыштың сөгеміз бе еткен ісін?
Ер туса, елден тумақ, елді тіле,
Елсізден ер тумақ па, білмеймісің?..

Ер туып, жоқ елді бар қыла алмайды,
Ел болса, ер туғызбай тұра алмайды,
Тұсында әр заманның бір сұрқылтай,
Ұқсаңдар ата сөзі жай қалмайды...

Кыпшакам* лучшая награда,
Не знает равных мудрый бий.
Бездетен он, на сердце рана,
С ним вместе весь народ скорбит.
Монтаю семьдесят четыре,
Не дернет сын отцу подол.
И байбише* в тоске-кручине
С судьбою не продолжит спор.
Надежды боле нет на счастье,
Но у токал* в один из дней
Родился мальчик вдруг горластый,
Бесценный свет отца очей.
Каиргельды назвал он сына,
Пал сглаза жертвою малыш.
Бий для себя прося кончины,
Взывал к Творцу: «За что казнишь?»
В безмолвной скорби пребывает,
Народом окружен своим.
Кто сыновей терял, тот знает,
Не может горе быть чужим.
Есть ли слова умерить муку?
Жестокий прокликает рок
И с сыном вечную разлуку.
Слова пусты, какой в них прок?

III

Высокий, статный, молчаливый,
В великом горе би сидит.
Взгляд пристальный, красноречивый
О многом людям говорит:
«Не будем сетовать на бога,
Что жизнь в расцвете оборвал, -
Бий молвил, - станет ли опорой
Один батыр, как ни удал?
Мир и согласие народу
В миг тяжкий силы придадут.
Родятся сыновья, в свободу
И в счастье веру в нас вдохнут!
Послушайте седого старца.
Утешат, может быть, слова.
Чтоб жизнь не утекла бездарно,
Чтоб горькой не была молва.
Когда один в степи, без стада,
Кулана тяжкий ждет удел.
Не ведал кто отваги смлада,
Тот в битве вряд ли будет смел.
Коль бий потонет в личном горе,

Үйірінен бөлінсе,
Құланның күйі болар ма,
өз тобынан бөлінсе,
Батырдың бағы жанар ма,
Қара басын қайғырса,
Биде әділдік болар ма?

Бәйек болып халқына,
Ел қорғаған жастардың
Бәрін де ұлым демей ме,
Мейлің мырза, мейлің құл,
Бұқарасы болған соң,
Бәрінің қамын жемей ме?!

Жақсы туса халқымнан,
Бар ма менің арманым,
Айрылмасам салтымнан,
О да менің оңғаным.

Қартайғанда басқан ой,
Қара бастың қамы емес,
Көңілді серпіп ашпас ой,
Мұңдана беру сән емес.
Қамсыз қайғы қапалық,
О да ақылдың заңы емес.

Армансыз адам көрмедім
Осы жасқа келгенше,
Мұңсыз ешкім көрмедім,
Қартайып отым сөнгенше,
Арманы жоқ ер көрсем,
Арымастай болар ем,
Азбайтын тату ел көрсем,
Тұғырға қайта қонар ем...»

Монтекең осыны айтып қалды тоқтап,
Күрсініп қатты деммен күнін жоқтап,
Бір жігіт босағадан түрегеліп,
Сөйледі биге қарап сөзді нықтап:

«Қажытпау жұртыңызды тілегіңіз.
Шын сүйген ұлтыңызды жүрегіңіз,
Көлдегі көгілдірдей Қақажанға,
Қамығып жас кеткен соң, жүдедік біз.
Тағдырдың жазмышына көнгеннен соң,
Сіздің мауық басылуын тіледік біз...

Забыв о жребии своем,
Как истину в житейском море
Найдет, не потерявшись в нем?
Всех молодых я сыновьями
В сей трудный называю миг.
Так знайте ж, этими словами
Утешусь, хоть душа болит.
Не истечет ручьем напрасным
В служении вам моя стезя.
Народу быть единогласным!
Иначе мыслить мне нельзя.
Всем места в этом сердце хватит.
Не в том ли счастье для меня,
Что сыновей рождением платит
Взамен ушедшим нам земля?
Судьбой самой дано, похоже,
Себя народу посвятить.
Отдавшись скорби, с ним негоже
Прервать связующую нить.
Есть дума тяжкая на сердце.
Мне б знать, бывало ли когда,
Кому-то чтоб судьба на свет
Всего отмерила сполна?
Я много в этой жизни видел,
Такого счастья не встречал.
Нет человека в нашем мире,
Невзгод и бед чтоб избежал.
На чьем-нибудь челе беспечном
Блаженство рая б увидеть,
И как народ под небом вечным
Познал земную благодать.
Душа б от радости запела,
Отринув горькую печаль.
Так едко сердце б не болело.
Мне жаль, что это лишь мечта...
Вздохнул, подавленный унынием,
Тяжелой думой удручен.
Внезапно кто-то руку вскинув:
«Сказать позвольте вот о чем:
Склоняю голову пред вами,
О бий, чьи помыслы чисты!
День этот скорбный разделяя,
Отчаянию предались мы.
Сумею радость вам доставить,
Возможно, я на этот раз.
Есть Келден бай, что родом правит,
Кого от бед Всевышний спас.

Армансыз адам көрдім бұл дүниеде,
Айтайын соның жайын іздесеңіз...
Бір бай бар Шудың бойын мекен қылған,
Дермиянды тілекте көңілі толған,
Армансыз Келден бай деп аталады.
Он сегіз ұлы он сегіз ауыл болған».

Биекең жігіт сөзін естіп болды.
Отырған көпшілік те көңілі толды.
Бір кезде іздемектей ойға түсіп,
Монтекең сұрап қойды, жолдағы елді.

Живет под счастья он звездой.
Ему обильная судьба
Своею щедрою рукою
Всего отмерила сполна.
Вдоль Шу реки бай, как и вы,
Кочует мирно, без забот.
Его владения широки,
Судьбы любимцем он слывет...
Народу верная опора,
Есть восемнадцать сыновей.
Не ведал бед, печалей сроду,
Хоть снега борода белей.
Взглянув, не веря, на джигита,
Воспрял от этих слов Монтай.
«Ужели так?» - дивится свита.
Народ воскликнул: «Что за бай?»
Монтай вскочил нетерпеливо:
«Коня немедленно, и в путь!
Надеюсь, речь сия правдива.
Я должен сам на все взглянуть».

IV

Келден бай сол өлкеден таңдап алған,
«Көк мұрын той» өзенін мекен қылған.
Ол өзен Шудан аққан бойыменен,
Батысқа өлкені өрлеп кетеді әрмен.

Өзеннің екі жағы қамысты көл,
Жайылып екі тарап болады сел,
Шашты қыз, тарақты алсын, шөп өседі,
Ат шаптырым алабында жайлаған ел.

Шаңқанда шағалалы құстар ұшып,
Шуылдап сұқсыр қонған суға түсіп.
Қызғыш қызық, шәукілдек жағын безеп,
Аққу, қаз сұңқылдайды үнін қосып.

Алыстан көрсеткенде сұлу сағым,
Күлдіреп көтеріп тұр, көлдің бағын,
Жан-жағы көктеменің көкмайсасы,
Толтырып жаңа жарған жапырағын.

Қара құрт, қаптаған мал сонау дала,
Бықырлап ақтылы қой толған сала,
Шұбырып көлден жылқы шығып барад,
Қиқулап жылқышылар беткейді ала.

IV

С волнами Шу реки неспешной
Сливается поток живой.
Притока воды безмятежны,
Извилистый Кок Мурын Той*.
В зеркальной глади луч играет,
Веселый ветерок шалит.
Аул Келдена обитает
Здесь и покой кругом царит.
У берегов стеною шумной
Камыш не ведает преград.
Так льются косы девы юной,
Как шелковистый водопад.
Трава, сминаясь, поглощает
Звук многочисленных копыт.
И чайки над волной летают,
Луч солнца по воде бежит.
На небе чибисы играют,
Да гогот слышится гусей.
Восторгом тихим наполняет
Дух клич надменных лебедей.
Посмотрит путник, замирая –
Мираж, мечта! Душа поет!
И в сердце благодать земная
Покою мирным снизойдет.
В цветущей, девственной долине

Көктілі, көк-алалы төске толған,
Сары қарын биелері мама болған.
Бұлтылдап жұтқыншақтың жұмырындай,
Жарысып құлын мен тай ойын салған.

Өзеннің алқапты асар қабағында,
Тізілген қалың елдің бер жағында,
Қардай ақ алты-жеті ақ орда тұр,
Малы жоқ қотан салған бер жағында.

Сыртқы елде көген шешіп, қозы маңырап,
Қыз-қатын, бала-шаға улап-шулап,
Күңіренген кешкі әуезбен үн қосылып,
Өлкенің кетіп жатыр бойын қулап.

Ортада үлкен ақ үй сегіз қанат,
Түзелген кемшіліксіз сән, салтанат.
Оюмен әлеміштеп отауларды,
Торлаған туырлығын неше қабат.

Екі үйдің арасында тартқаң белдеу,
Кермеде байлаулы тұр үш-төрт бедеу.
Тұғырда томағалы бүркіт отыр,
Қақшытып жем беріп тұр, оған біреу.

Тақалған үлкен үйге ақ отаудан,
Сызылып дауыс шығады, ән шырқаған,
Жуырда келіншегін алып еді,
Кенжесі Келден байдың ерке Байжан.

Күмістей ақ сақалды, қартқа басқан,
Жас мөлшері сексеннен еркін асқан,
Жамылған торғын тоны сүйретіліп,
Келден тұр үй сыртында қозғалмастан.

Сүйеніп таяғын шырқ айналып,
Алысқа жағалатып көзін салып,
Бұлдырап кәрі көзді кеш ұялтып,
Қарайды маңдайына қолын алып.

Батуға шеті ілінген алтын арай,
Жер астан, аспан үстен қарай-қарай.
Қоңыр түс ойға түсіп, қабақ жауып,
Тынышталып келе жатыр, дүние солай.

От шашып қызыл жібек маңайына,
Нұр төгіп көкжиектің маңдайына,
Түсіріп шымылдығын бір заманда,
Күн сұлу кіріп кетті сарайына.

Увидит тучные стада.
Уловит блеяние в низине
Он тонким слухом без труда.
Табун копытами ил месит,
На берег выплыв из воды.
Вдаль гонят их, табунщик весел,
Под клич «ки-ку!»* свилятся кнуты.
Траву щипая то и дело,
Кобылы ласково глядят,
Подрагивая тучным телом,
На игры малых жеребят.
Раскинулся вдали привольно
Аул большой, где жизнь кипит.
Там дети носятся довольны,
Ягнята блеют, шум стоит.
Бурлят котлы над очагами,
Алеет на небе закат.
Блеснув последними лучами,
Светила жгучий гаснет взгляд.
Округу сумрак укрывает,
Заботам нет конца земным.
И гомон пестрый вырастает
В могучей жизни вольный гимн!
Укрыт мир звонкой тишиною,
И птичий щебет слух пленит.
Да юрта белая покоем
С дороги путника манит.
А туырлык* белее снега.
Узором красным плетена,
Келдена бая юрта это,
Гостями шумными полна.
Четыре резвых иноходца,
Касаясь гривами, стоят.
И оттого, что слепень вьется,
Хвостами дружно машут в ряд.
Дерет, ярясь, колодку беркут,
Глаза закрыты клобуком.
Он головой тревожно вертит,
Не видя, двигает крылом.
В неволе птице мнится жертва,
В нее вонзает хищный клюв.
В когтях та бьется в страхе смертном,
В последний раз в глаза взглянув.
В Келдена юрте раздаётся
Веселый гомон, смех гостей.
И звук домбры вдруг донесётся
И шум восторженных речей.
Там горы блюд на дастарханах.
Вокруг все говорят о том,

Батыс пен солтүстіктің арасынан,
Келеді салт жолаушы бір-екі адам.
Жөн сұрап, бір адамнан қарсы жүрді,
Келдекең көз жіберіп тұрған соған.

Оқ бойы жерге келіп сәлем берді,
Қосшыға атын тастап қарсы жүрді,
Қол беріп Келден байға амандасты,
Көретін күн болды-ау деп сіздей ерді.

- Уа, шырағым, қай ұлсың? - деді Келден.
Түрлерің жат көрінед, шеттен келген.
- Иә, баба, руым - Қыпшақ, атым - Монтай,
Көруге сізді әдейі іздеп келгем.

- Сен бе едің Қыпшақтағы әділ Монтай?
Сыртыңнан тілеуші едім бір көре алмай,
Ендеше көріселік, кел, қарағым! -
Жыласып, құшақтасты содан былай.

Келден мен Монтай бірге аяқ басты,
Шұбыртып соңдарына ылғи жасты,
Кіргенде-ақ ордаға сәлем беріп,
Монтекең бәйбішеге амандасты.

Терісін ақбөкеннің бөстек қылған,
Ақ киіз оюлатып сырмақ салған.
Арқаларын бумалы жүкке сүйеп,
Отырды екі мейман барып соған.

Кеңеспен бірсыпыра уақыт өтті,
Жататын ауыл, үйлер мезгіл жетті.
Бірі сөйлеп, мақұлдап, бірі тыңдап,
Бірталай қариялар сөзге кетті.

Что сына младшего Байжана
Войдет невеста в отчий дом.
Стоит, на палку опираясь,
Прислушиваясь к голосам,
На старость, немощь невзирая,
Келден седобородый сам.
Под грузом стынувшего тела
Восьми с лишком десятков лет,
В раздумья погружен всецело.
Годам ушедшим смотрит вслед.
Из глаз слезящихся невольно
Струя скупая вниз течет.
Взор старца тихой боли полон,
Несбыточного словно ждет.
Под летним небом замерзает,
И полы шубы меховой
До самых ног его свисают,
Траву сминая под собой.
Сияло солнце и сверкало,
Лучами все озолотив.
Теперь набросить покрывало
Ночная мгла опять спешит.
Перед закатом замирает
Природа, меркнет все вокруг.
День час последний доживает,
И мир накроет мглой вдруг.
Вдали, у кромки горизонта
Два всадника вздымают пыль,
Где тает луч последний солнца,
Под ветром гнется где ковыль.
Из-под руки бай смотрит, щурясь,
В аул те двое держат путь.
Чубарый мчит, другой каурый,
Спешат с дороги отдохнуть.
С седла сошли, отдав поводья,
Немалый ими пройден путь.
Поклоном бая удостоив,
Ему с волнением руку жмут.
- Черты мне ваши незнакомы.
Кем будешь гость мой дорогой? -
Спросил Келден у пожилого
Со старческою сипотцой.
- В местах мы ваших не бывали,
Кыпшаки мы, а я - Монтай.
О вас немало мы слыхали.
Вы есть, наверно, Келден бай?
Приехал к вам я издалёка,
Доселе видеть вас мечтал.

Почтенье к вам мое глубоко,
 День этот с нетерпением ждал!
 - Я о тебе давно наслышан,
 Монтая хвалит стар и мал.
 Дана мне наша встреча свыше! -
 Вдруг старца голос задрожал.
 - Обнимемся, мой гость бесценный!
 Ужель ты праведный Монтай?
 Как видишь, я – старик согбенный,-
 Всплеснул руками Келден бай.
 Рукой дрожащей трость сжимая,
 Промолвил: - Нас свела судьба!
 И ты, и я об этом знаем,
 Как видно, к нам она добра.
 На тор Монтая приглашает.
 Поправив белый кимешек,
 Перины в юрте расстилает
 С улыбкой теплой байбише.
 Кошма лежит белее снега,
 Перины из сайгачьих шкур.
 Подушки, чтоб текла беседа,
 Прилечь и отдохнуть зовут.
 Летит за разговором время,
 Неспешно гости речь ведут.
 Дневных сует откинув бремя,
 Вершины гор вдали уснут.
 Покоя степь полна, дремоты,
 И звуки все вокруг замрут.
 На утро отложив заботы,
 Аул готовится ко сну...

V

Бір сөздің кезеңімен жанастырып,
 Монтекең байға бір сөз басып өтті.
 - Бақ мынау, бала мынау, дәулет еркің,
 Келдеке, сізде де арман бар ма? - депті.

Келдекең аз бөгеліп ойға кетіп,
 Монтайға жауап берді сөзін күтіп:
 - Армансыз бұл дүниеде жан бола ма,
 Жеткізген кімді «тәңірі» түгел етіп.

- Таңданам, сіздің арман қандай екен?
 Жасаған жанды, бақты әрін берген.
 Естіп ем сыртыңыздан армансыз деп,
 Бірінші себебім сол іздеп келген.

V

Спросил среди беседы мирной,
 Улучив миг, Келдена бий:
 - Нет счастья в этом мире, видно.
 Но вы-то баловень судьбы!
 К вам расточительна без меры,
 Как говорят, была судьба.
 Богатству, слышал, нет предела,
 Детей отмерила сполна.
 Между седых бровей Келдена
 Грусть тенью серой пролегла.
 И свет в глазах угас мгновенно,
 Как молвил: - Это лишь слова....
 Счастливым каждый быть желает,
 Нет человека без мечты.

-Тыңдарлық оқиға екен арманыңыз,
Шер болып жас жеткенше есте жүрген,
Елден де ер арманы күшті деген,
Байланған шеріңіз бар қандай жерден?

- Ешкімге айтпаушы едім бұл арманды,
Қайғымен күйдірсем де шыбын жанды.
Адам емес, алла емес, мен кінәлі,
өлтірттім жазасы жоқ бір жас жанды.

Дүниеден күлмей өттім, күлмес хандай,
Ойласам өкінішін тау басқандай.
Кеудемнен арсыз жаным шықпаған соң,
Тірі жүрмін өмірмен ұнасқандай.

Есімнен қалмай жүрген сол өкініш,
- Күңіренем де, жылаймын ертеңді-кеш,
Күрсініп дертті леппен демін үрлеп,
Басын шайқап, - еттім, деді,- еңбегін еш.

- Монтайым, мейманымсың, шын құрметті,
Саған айтпай, кімге айтам қайғы-дертті.
- Сақалын сипап ескі балуан қолмен,
Ертек қып өткендерін бастап кетті:

- Дариға-ай, жалын сөнді, кәрілік жетті,
Дәуренім өң мен түстей өтті, кетті!
Қуарып, тән қартайып, жан жүдер деп,
Жастықта көңіл мұны қашан күтті.?

Өмірдің алды жарық, соңы қара,
Талайға түсірді ғой бітпес жара.
Келденнің арманына ой жіберіп,
Менің де жас жүрегім пәре-пәре.

- Еліміз тым жауынгер күшті ел еді,
Жорықта талайға жол бермеп еді.
Басшы еді бір тайпа елге ағаларым,
Ешкімнен туып тосу көрмеп еді.

Бір туған үш ұл, бір қыз төртеу едік,
Әкеміз ол уақытта өліп еді.
Мен едім үшеуінің ең кенжесі,
Он үшке менің жасым келіп еді.

Қалмақтың жортушысын аңдимыз деп,
Жас қалмай, барлығы атқа мініп еді.
Тамыздың аяқ кезі жаңылмасам,
Ел көшіп, Қаратауға қонып еді.

Судьба вот только подсылает
Нам боль на жизненном пути.
- Как странно слышать ваши речи,
Бог благ для вас не пожалел.
Все говорят, что вы беспечны,
Имеет бай все, что хотел.
Когда услышал я об этом,
Был, если честно, поражен,
Что есть счастливчик в этом свете.
Путь к вам был тут же предрешен.
Гнетет печаль вас, но какая,
Ведь счастье окружает вас?
В глазах сомнений боль живая.
Пусть разъяснит их ваш рассказ.
- Никто не ведает об этом,
Я с вами скорбью поделюсь.
Случилось это дивным летом,
Уж много лет с бедой мирюсь.
Ни бог, ни человек не смогут
Ту боль на сердце заглушить.
Пришел к печальному итогу,
Потери страшной не забыть.
Стук сердца юного прервался,
И был я в этом виноват.
Подолгу горевал, терзался.
К несчастью, нет пути назад.
Себя проклятьем осыпая,
В объятьях горести живу.
Нет для меня на свете рая,
Давно, давно я смерть зову...
Создатель, видно, не желает
Мольбу услышать, смерти нет.
С лихвой меня вознаграждая,
Отнял ту, кто нужнее всех.
Ах, знал бы кто, как сожалею...
Вот так, Монтай мой дорогой.
Горюю, сердцем леденею...
Своей тоской делюсь с тобой.
В раздумье бороду погладил,
Седой качая головой.
С собой, вздохнув печально, сладил,
Заговорив о том впервой:
- Погас огонь в груди священный,
Отжила век, видать, душа.
Дни юности моей блаженной,
Не суждено вас удержать...
Мы счастливы в начале жизни,
Не знает молодость преград.

Кемпір-шал, қатын-қалаш елде қалдық,
Күзетке күндегідей даярландық.
Түн болды, малды иірдік орталыққа,
Бір-бір ат бәріміз де ұстап алдық.

Еркекше әйелдер де киіп алған,
Түнімен аттан түспей ел айналған.
Қосылып екеу-екеу әрқайсысы,
Үзілтіп неше түрлі әнге салған.

Жым-жырт түнде сызылған сұлу дауыс,
Жаңғыртып ұйықтап жатқан тауға барған.
Жыр толғап, қысқа танды әнмен алдық,
Ол күнде әдет пе еді қажып-талған.

Оянды таста ұйықтаған таудың құсы,
Сәулемен араласқан жат дыбысы,
Шырлады бозторғайы ақ көденің,
Сарғайтып түрілген соң таңның түсі.

Албасты жерді басқан қараңғылық,
Білінбей бара жатыр ептеп жылып,
Түрленіп өң мен түстің арасындай,
Таң туып келе жатыр сан құбылып.

Бұлдырап Қаратаудың айналасы,
Бұқпа үңгір, бұғы қашқан қара тасы,
Құшып-сүйіп, құшақтасып жарыменен,
Әлі тұр табиғаттың бұлт баласы...

Аттарын жіберісті жұрттың бәрі,
Тарасты үйді-үйіне ұйықтағалы.
Түйе мініп, көрілер жылқы өргізіп,
Қаратаудың бауырынан озады әрі.

Сүйткенше «жау шапты» деп айқай шықты,
Дүбірі жер жарғандай тауға соқты.
Зырылдауық тартылды кідірместен.
Кенеттен күтіп пе едік, ойда жоқты?

Жалаң аяқ, жалаң бас кетті халық,
Біреуі бақан, біреуі сырық алып.
Қатын-қалаш қалмады тайлы-таяқ,
Ел сеңдей соғылысты аттан салып.

Знак верный, когда сердце стиснет,
Что жизни близится закат.
Народ бесстрашным слыл и смелым,
Никто не мог нас покорить,
И братья старшие умели
Врага лихого усмирить.
Нас было четверо: три брата,
Еще и старшая сестра.
Отец, к несчастью, без возврата
Ушел от нас на Небеса.
В ту пору было мне тринадцать.
Я младший самый, знать, пора
С беспечной юностью расстаться.
Распорядилась так судьба.
Народ готовился к зимовью
Там, где подножье Каратау.
Туман стелился по низовью,
Трава скудела на джайлау.
Последние дни были лета,
Об этом помню, как сейчас.
Все в ожидании набега
Собрались с духом в тот же час.
И стар и млад коней седлают,
Опасности заслышав глас.
Стада подальше отгоняют
От рыщущих джунгарских глаз.
Остались старики и дети.
Пытаясь страхи одолеть,
Дозором обошли при свете,
Как только стало вечереть.
Была полна очарования
Ночь, тишина царит кругом.
И нет беды предзнаменования,
Аткамины все верхом.
В мужских походных одеяниях
И женщины давать отпор
Врагу готовы, замечают
В степи все звуки, чуток взор.
Ночи безмолвье нарушая,
Польется песня среди гор.
Столь беспечальная, живая,
В ней пылкой юности задор.
У кромки гор рассвет забрезжил,
Проснулась птица среди скал.
Посереббив ковыль безбрежный,

Біреу жылап, біреулер құлап жатыр,
Ел басына түскен соң заманақыр,
Өгіз, түйе мінгендер борсаңдатып,
Жаяудан да оза алмай бара жатыр.

Шуу деп айқай шыққанда, жалаң аяқ
Жүгірдім шыбын жанды аямай-ақ.
Жау да айдады, жылқыға мен де жеттім,
Шетінен ұстап қалдым сұр бикешті-ақ.

Сұр бикеш бедеу еді, арқар соққан,
Құстай ұшып шығатын талай топтан.
Басқа қылар қайратым бола алмады,
Қарусыз тұрып қалдым сонша топтан!

Қалың жау тасырлатып кетті қуып,
Алабын Қаратаудың шаңмен жуып,
Оңайлыққа түсетін көрінбейді,
Байқадым жаудың беті сондай суық.

Айналып ауылыма қайта келдім,
Бөгелмей сұр бикешті ерттеп міндім.
Ағамның қаруынан қару алып,
Бұл жауды не де болса қуам дедім.

Жалынды жалғыз апам, шешем менен:
«Айрылып қаламыз» - деп, - тағы сенен.
Алдадым, ізін біліп қалайын - деп, -
Қорлығы өтіп барад өңменімнен.

Белімде зырылдауық байлап алған,
Көк найза тақымымда қысып салған.
Айбалта, отыз оқпен садақты алдым,
Ағамнан артық болып үйде қалған.

Жөнелдім жауды қуып сонан былай,
Ел қалды жаяу жалпы, шулай-шулай.
Бұлдырап таңның соңғы сәулесімен,
Ұшырттым жан талқыда тулай-тулай.

Күн шықты, нұрын шашты әрберден соң,
Күлдіріп дүниені жас баладай.
Көміліп бу мен бұлтқа Қаратауым,
Артымда қала берді қарай-қарай.

Жарыстым сардаланың сағымымен,
Адырдан асып шаптым қара қурай.
Көрініп алдым ылди шапқан сайын,
Ізімді тозаң қалды болжай алмай.

Луч первый робко пробежал.
На небе жаворонок звучный
Купаясь, новый день встречал.
По утренней заре соскучась,
В лазури нежно подпевал.
Откинув ночи покрывало,
Объятия солнцу мир раскрыл,
Все запылало, заплескало.
Час утра раннего пробил.
В дрожащем воздухе вершины,
Луч заглянул в пещеры свод.
Как взбитый пух на небо хлынут
Курчавясь, облака вразброд.
От суеты дневной укрылся
В своем убежище олень.
И воздух ласковый струился,
Взошел над миром новый день.
Вот и опасность миновала,
Пора настала отдохнуть.
Тревог ночь стоила немалых,
Все разошлись, чтобы вздремнуть.
Лишь старики, сев на верблюдов,
Вдаль отгоняют табуны
К подножию гор, каким-то чудом
Не нарушая тишины.
В густой листве щебечут птицы,
Траву колышет ветерок.
Средь нас, как видно, нет провидцев,
Тревожный крик сердца обжёг.
Усталые, все сном объята,
Волнения вроде позади.
Кому-то сны давно уж снятся.
Но разве рок кого щадит?
Раздался топот издалеча,
Беда вот-вот и в дом войдет.
Как от смертельного увечья,
Раздался вопль: «Враг идет!»
И был он будто глас небесный,
Мир раскололся пополам.
Коснулось эхо скал отвесных,
Звук, словно гром, прогрохотал.
Люд босиком, полураздетый,
В безумном страхе побежал.
Детей в охапку, в свалке этой,
Кто палку, кто костыль сжимал.
Споткнувшись, падают на землю
И просят помощи, зовут.
Другие, крикам их не внимая,
На нарах* и быках бегут.

Сұр бикеш жымырылтып қос құлағын,
Шақырды шапқан сайын аруағын,
Тер шығып тебінгіден алғаннан соң,
Түсірді бір-ақ жерге төрт аяғын.

Екпінді алдымнан жел, артымнан шаң,
Шабысы жануардың қалдырды таң.
Көзімнен жас шығарды қызған сайын,
Құс жетпес қоса шауып тоқтатпасаң.

Көрінді жаудың шаңы будақ-будақ,
Аралас бұлтты тозаң, шу мен шумақ.
Жылқыны тас қып айдап, тобын жазбай,
Масатпен кетіп барад мыңдай қалмақ!

Ағыздым алдын орай тез жетем деп,
Жалғызды елемейді кісі екен деп,
Алдына еркін шығып алған кезде,
Қатайтып зырылдауықты алдым жөндеп.

Жылқыға қарсы ұмтылдым тоқтай алмай,
Қиқулап, зырылдатып салдым айқай.
Кейін шауып жөнелді үріккен жылқы,
Қалмақтың қайырғанын елең қылмай.

Жылқыға араласып кеттім кіріп,
Қуып жүр қалмақтар да қайтара алмай.
Шаң жұтып, шомылдырдым шаңға өзімді,
Қызумен өлім барын еске де алмай.

Лап қойды маған қарай барлық қалмақ,
Қамалып қуып жетіп ұстап алмақ.
Жалындай жалтырады, жел үрлеген,
Сұр бикеш жеткізбеді оған бірақ.

Айқаймен шаң жарысып көтерілген,
Қауіп жоқ, қуса да әлі маған келген.
Ойнап қуып жүргендей қалмақ, сірә,
Қызығыма қуанам жеткізбеген.

Бұлтылдап шортан қуған шабаққа ұсап,
Талайынан құтылдым едірендеген,
Жөнелдім бір алаңмен шыға қашып,
Ойым жоқ жауға еркімді берем деген.

Қара қасқа атты, қалбағайлы қара қалмақ,
Көлденең тұра қалды маған қарап,
Жантайып садағымен тартайын деп,
Енді атқалы шіреніп тұр сығалап.

Скача неловко, с боку на бок,
Им даже пеших не догнать.
На беглецах сапог нет, шапок,
Им от врага не убежать.
Бежал и я, босые ноги
Роса под утро холодит.
Подростком был я быстроногим,
Всех обогнав, коней настиг.
Успел вмиг серую кобылу
Схватить, стремительна была.
И в битвах верно нам служила,
Не одному мне жизнь спасла.
Глазами бешено вращая,
Свирепый враг вдогонку мчит.
Кобыла бег свой ускоряет,
Слепая ярость грудь теснит.
След путая в траве, петляя,
Вернулся тайно я в аул.
Кобылу второпях седлая,
В родную юрту заглянул.
«Догнать врага и непременно!» -
От тяжелой горечи вздохнул.
И так вскипела ярость пеной,
Что саблей воздух рубанул.
Тут мама с бабушкой взмолились:
«Не уходи от нас, сынок!...»
За стремяна вдвоем схватились:
«Не знаешь ты, как враг жесток!...».
В глаза стараясь не глядеть им:
«Следы приметить лишь хочу», -
Процедил, но ведь честь задета,
Вослед я бросился врагу.
Трещотку к поясу приделал,
Копье под мышками зажал.
У братьев что сумел разведать,
Лук, айбалту* и стрелы взял.
Ввысь клубы пыли поднимаем,
Аул остался позади.
Кобыла ветер обгоняет,
И гулко ухает в груди.
Восходит солнце. Нерушимы,
Недвижно нам вослед глядят
Родного Каратау вершины,
Лежат из снега шапки в ряд.
Несусь стрелой, в седло вжимаясь,
Кровь в жилах, кажется, кипит.
Из-под копыт коня, пугаясь,
Вдруг птица с шорохом взлетит.
Кобылы бег быстрее ветра.

Дене шошып, жан қорқып тітіреп кетті,
Балдырған жас үмітке қауіп жетті.
Жалғыз апам жылаған өлесің деп,
Шешемнің сөзі де еске түсіп кетті.

Жалын құша жалтардым, үлгермедім,
Бедеудің сағағынан оқ сарт етті.
Омақата жығылды жерге барып,
Жазмыш қылыш ойнатты, жұмыс бітті.

Үш домалап анадай барып түстім,
Шаң үстімде қуанып бұрқ-бұрқ етті.
Тұра сала садақпен екі-үш тарттым,
Тобына толғауы жоқ оғым жетті.

Жығылды бір-екеуі қалбаң ойнап,
Қалғаны қаптап кетті, дулап қайнап.
Енді қару қылуға келмей қалды,
Түсе-түсе жүгіріп алды байлап!

Теңге таңып, еліне алып кетті,
Он бір күнде еліне барып жетті.
Жылқының жарымына мені қосып,
Олжа деп хандарына тарту етті.

Пот вытираю рукавом.
В лучах тревожного рассвета
Во весь опор летим на холм.
В пыли по пояс утопая,
Несется тысячный отряд.
Чужих коней вдаль угоняют
Джунгары, не боясь засад.
На многотысячное ржание
В ответ и мой скакун заржал.
Узнал своих без колебания,
Когда табун родной догнал.
Покрепче ухватив трещотку,
Вперед пустился, что есть сил.
Решил, что не заметят с лёту.
С задумкой к делу приступил.
Под клич «ки-ку» и звук трещотки
Решился я коней догнать.
Отмерил взглядом путь короткий,
Обратно табуны погнать.
Плетьми джунгары тщетно машут,
Потоку впереиз летят.
Вернуть коней пытаюсь наших,
Цепочкой выстроились в ряд.
Я оказался в конской гуще,
Где пыль взлетает до небес.
Кругом враги, их лица злючи.
Ужели близок мой конец?
Лавиной ринулись джунгары,
Решили окружить, поймать.
Среди сумятицы в угаре
С собою в плен хотят забрать.
Хочу напомнить, кобылица
Летит лихая подо мной.
Ко мне непросто подступиться,
Навстречу валит враг гурьбой.
Средь пыли тысячное ржание,
Смешались грохот, дробь копыт.
Вдруг ощутил колен дрожание,
Меня смущают страх и стыд.
Запуталось все в дикой свалке.
В горячке спешной мнится мне,
Со мной играют в догонялки
Враги в безумной беготне.
Гоним, как мелкая рыбешка
Зубастой, злобной стайей щук,
Нельзя мне допустить оплошку,
Злорадствуя, теснят вокруг.
Сумел я недругов немало

В той битве жаркой уложить.
И не приметил, жаль, в запале,
Кольцом успел враг окружить.
Зазор в цепи их обнаружив,
Стрелой оттуда мчался прочь.
Должна, должна кобыла сдюжить,
Должна ретивая помочь.
Я ускакал как можно дальше,
Немного дух перевести.
Примчался б хоть немного раньше,
Врага б к себе не подпустил.
Вдруг черного, как смоль, увидел
Зловещего вдали джунгара.
Меня уже он ненавидел
Средь чада этого, кошмара.
На вороном коне несется,
Глаза горят, как два огня.
Стрелу направил и смеется,
С прищуром целится в меня.
Как будто ноги подкосило,
Внезапная бьет сердце дрожь.
Лук натянуть в руках нет силы,
Дышу ли, нет ли, не поймешь.
Надежды юности все мигом
Погасли в моем сердце вдруг.
Я маму с бабушкой со всхлипом
В мгновение ока вспомнил тут.
Как плакали они, прощаясь,
Вдвоем надрывно мне вослед.
Вдруг вспыхнул, мысли проясняя,
Мучительной надежды свет.
Огнем решимость полыхнула,
Рванулся с места... Не успел...
Кобыла навзничь кувыркнулась,
Вонзились в гриву тучи стрел.
Вслед за конем летя на землю,
В тот горький миг подумал я:
«Еще немного хоть промедлю,
Случится, видно, смерть моя».
Вскочил на ноги, огляделся,
Поспешно в лук стрелу вложил.
От них немало натерпелся,
Про страх и вовсе позабыл.
Упал джунгар, другой и третий,
Еще, еще, еще вослед.
Пленить идут, как я заметил,
Их много, всех не углядеть.
Служили верно лук и стрелы,

Теперь сумеют вряд помочь
Мне, будь я даже самым смелым.
Как боль и ужас превозмочь?
Связали, словно тюк, арканом,
Броском приладили к седлу.
Меня держали за смутьяна,
Но слез пред ними не пролью.
Нет смысла верить, ждать подмоги.
Глаз не смыкая, провели
Одиннадцать ночей в дороге.
И вот мы в стан врага вошли.
Добычи щедрой половину
Сейхуну хану поднесли.
Трофей как лучший господину,
Меня к престолу сволокли.

VI

Сейқынның ақыр көндім мазағына,
Жегілдім неше түрлі азабына.
Тұтқынның басқасынан маған қатаң,
Арқаның хандары қас қазағына.

Орыным босағада тері тұлып,
Сыптай қылып тастаған, тар ғып тігіп,
Құлдары қоршылықпен ас береді,
Тұрады құр қылтиып басым шығып.

Қапаста қоршылықпен күнім өтті,
Елден хабар болмады, мезгіл жетті.
Қазақтың батыры деп құл мен құтан,
Бетіме күйе жағып мазақ етті.

Көшкенде салбыратып, нарға теңдеп,
Тірі өліктей қор қылып сан сүйретті.
Ажалсыз жан кеудемнен шықпай жүріп,
Сол қорлықпен тұтқында бес жыл өтті.

Ол кезде Тарбағатай қалмақ жері,
Асқан жоқ көпке шейін онан бері.
Арқалық, Тянь-Шань тауын тағы жайлап,
Кей жылдар Маңыраққа да көшеді елі.

Құс ұшып, аң бармайтын қиялары,
Жалғыз-ақ сүйген нудың қоңыр желі,
Жамылған түрлі желең тау сұлуы,
Көктемде көк алқа өскен жидемелі.

С неволей выпало смириться,
Все их издевки пережить.
Кто б знал, пришлось как мне томиться?
Никак с другими не сравнить.
Да, тяжело было. Как заходит
Вдруг о казахах разговор,
Заметил, глаз с меня не сводят
И тут же леденеет взор.
Как пленника одели спешно
В кургузый, узенький тулуп.
И, хлеб бросая в ноги пресный,
Недобро улыбаясь, пнут.
«Батыр, казах...» - твердят, куражась,
Тянулись, словно в клетке дни.
С издевкою обмажут сажей.
Им лучше бы меня казнить.
Я клял, как мог, судьбу слепую,
Просил о смерти, смерти нет.
А бог не слышал... Все впустую.
Провел в плену пять долгих лет.
Тарбагатай землей джунгаров
Был в смутные те времена.
Тянь-Шань и Аркалык недаром
Кочевьем стали им тогда.
Одолевая перевалы,
Туда, где озеро Зайсан,
К местам зимовья прибывали
За караваном караван.

Бұлт жамылып, киінген сағымменен,
Әлемге мақтанғандай, көр деп мені.
Күліп түсіп, көлемін күн құшады,
Менен басқа ұқпас деп адам сені.

Баладай өмірге ерке сұлу туып,
Ерлері жайдай ойнап, үміт қуып,
Талай жас, талай шешен, талай көсем
Кіндік кескен осы алапта кірін жуып!

Құбылған бриллианттай жерін сырлап,
Бұлбұлы, бозторғайы және жырлап.
Көшкенде керуен өмір еске түсіп,
Кейде жас төгуші едім, көз бұлдырап.

VII

Ханы еді қалмақтардың Сейқын деген,
Он мыңдай нөкері бар соңына ерген.
Өзі бай, өзі мықты заманында,
Ешкімге Сейқын тұрып дес бермеген.

Мыңбасы, бектері бар алты-жеті,
Өзінен басқанікін жөн көрмеген.
Ұлдары өр көкірек, батырсымақ,
Басқаға менменсініп жол бермеген.

Где поросли деревьев хвойных,
В подножии Манырак горы,
Стада овец паслись привольно
И разжигались очаги.
Там в чащах диких, непролазных
Ни птиц не видно, ни зверья.
Средь троп нехоженных, опасных
Гуляют вольные ветра.
Белеют горы в сизой дымке,
Горды величием своим.
Со сводом голубым в обнимку,
И неба край неразличим.
О, беспредельные просторы,
Свидетели великих битв!
Кровавых вековых раздоров
И слезных шепота молитв.
Батыры здесь являлись миру,
Властителей державный глас
Звучал в тревожную годину,
Акыны воспевали вас.
Красавицы надменным взором
Смущали юношей не раз.
И не один народ в просторах
Стада бесчисленные пас.
В алмазных переливах света
Звучали трели соловья,
Да жаворонков на рассвете
Струились песни по полям.
И глядя на долины, реки,
Давно обжитые врагом,
Не знал, увижу ли вовеки
Я край родной и отчий дом.

VII

Сейхун правителем джунгаров
Был в те глухие времена.
Богатым, сильным был и ярым,
Его несметны племена.
Одних нукеров десять тысяч,
Покой что зорко стерегли.
Мощь грозную врагов превысив,
До неба хана вознесли.
Хан сроду жалости не ведал,

Сейқынның бір қызы бар жаннан асқан,
Жерде туып, көкте күнмен нұрын қосқан,
Хан түгіл, халқы сүйіп Құралайды,
Өрдайым, әйелсінбей ақылдасқан.

Талма түстің шағындай бой нұсқасы,
Түйген жібек секілді түйме басы.
Кәмшат бөрік шашақты және үкілі,
Төгілген қара мақпал, құндыз шашы.

Кең маңдайлы, қыр мұрын, бота көзді,
Түрімен ұқтырғандай, айтпақ сөзді.
Құлқында жан тартарлық терең сыр бар,
Тани ма дегендей-ақ өмір бізді.

Екі бет уылжып тұр қаны тамып,
Ақ жүзінде өмірдің шамы жанып.
Жас баланың аузындай кішкене аузын
Қызыл ерні сүйіп тұр құмарланып.

Жұп-жұмыр үлбіреген алма мойын,
Ақылдан орнатқандай өлшеу алып,
Білегі аппақ арай, ақ жамбыдай,
Сұлулық есі кетіп, тұр таң қалып.

Үстінде қызыл торғын, жеңді шапан,
Шырмауыт жиегіне кесте салған.
Көк көйлек, омырауында алтын алқа,
Ол күнгі қалмақ, қазақ салты болған.

Өкшесін көкпен ойған қызыл кебіс,
Орнатып қима тақа, батқы салған.
Арқаның ақ бұлтынан еш күткендей,
Қарайды ойлы көзбен кешке таман.

Қоңыр жел күліп келіп бетін сүйед,
Лебінен сүйген сайын жалын тиед.
Кей кезде жұмбақ бір ел еске түсіп,
Өз жанын өзі ұға алмай от боп күйед.

Шіркін-ай, шыдамайды-ау, жаны құрғыр,
Елестеп өткенді айтсаң бір терең сыр!
Өткенге ой бөлмей-ақ қояр едім,
Жанымды жеңетұғын осындай жыр.

Бір күні ханның үлкен тойы болды,
Жинады аймағынан барлық елді.
Босатып тұтқындарын басқа жұрттың,
Ақырында жалғыз қазақ маған келді.

Был своенравен и жесток.
Когда он совершал набеги,
Никто не смел встать поперек.
Зайсаны во главе туменов
Заносчивый являют нрав.
Тот, кто силен – высокомерен.
За кем есть сила, тот и прав.
Столь же спесивы и надменны
И Сейхун хана сыновья.
Богатства, власти, несомненно,
Они отведали сполна.
Была луны и солнца краше
Единственная хана дочь.
Нежна, легка, как пух лебяжий,
При ней бледнели день и ночь.
Мечтали юноши о встрече,
Все думы их о Куралай.
Лишались даже дара речи,
Столкнувшись с нею невзначай.
Красу невиданную прежде
Создатель сам благословил.
Во взоре доброта и нежность,
Народ за это и любил.
В увенчанной султаном шапке,
А губы – поцелуй зари.
Во взоре вдумчивом загадка,
И косы вьются до земли.
Был лоб ее высок и светел,
Казалось мне, не знал забот.
И улыбалась так приветно!
В ней тайны скрытой был налёт.
Глядит она, как верблюжонок,
А брови - звонких две стрелы.
Стан хрупок был ее и тонок,
Чтоб описать, слов не найти.
Глаза бездонные сияют,
Как звезды на небе в ночи.
Другим неведомое знают,
И что-то сердце ей тягчит.
Не вспоминать, что было в прошлом,
Признаюсь честно, был бы рад.
Судьбы должник я, денно, ночью
Гнетущей памятью распят.
Глаза... Их, как сейчас я помню...
Глядят мне в душу до сих пор.
И боль осталась неумной,
И тягостный себе укор...

Өзгедей босатпады мені тегін,
Жіберсең жоқтайды деп, ескі кегін.
Алдына Сейқын ханның алып келіп,
Жұмсады ант сұрауға екі бегін.

- «Қалмаққа жау болмайсың бұдан былай.
Ханымыз жарлық қылды саған солай.
Ант беріп, уәде бер, осы сөзге,
Әйтпесе босатпаймыз біз сені жай!»

Ар көрдім ант беруді дұспаныма,
Долданып қарлық іске қосқанына,
Кетіппін ызаланып, қаным қайнап,
Қалмақтың ант берер деп тосқанына.

«Саған жау, Сейқын сұмырай, мендей қазақ
Болмаймын бас алсаң да үйтіп мазақ.
Өлсем де, елім үшін өкінбеймін,
Еркінде, көрсете бер қандай азап.

Қайтсе де қосылмайды саған қаным,
Жаралғаннан жұртымды сүйген жаным.
Бүгін шешіп босатсаң, ертең жаумын,
Сендей жауды жапыру ойлағаным».

Апарып орныма тағы қойды,
Қараңғы үңгір езді еңсе, бойды,
Бұрынғыдай далаға шығармайды,
У қылып жұта бердім талай ойды.

Талып ұйықтап кетіппін тұрып сонда,
Асулы тастан салған босағада.
Біреу келіп еппенен оятты да,
Кепті жерге түсірді бір заманда.

Таныдым ханның қызы Құралайды,
Көргендей бұлттан шыққан жарық айды.
Бұрын талай өткенде қарамайтын,
Келеді деп, хан қызын кім ойлайды.

Үндеспей екі ойлы көз қалдық қатып,
Жұмбақты сыр денені тұнжыратып.
Күрсініп, сұлу бұрын көз тайғызды,
Асықтық әлсіретті лебі тартып.

- Сіз бе? – деді, - кешегі көнбей кеткен,
Қаймықпай ханға қарсы айбат еткен?
Сіздің қазақ екеніңіз білінген соң,
Мен сізді іздеп келдім бір себеппен.

Тот дивный образ, как видение,
До самой смерти не забыть.
Пред нею трепет, преклонение
В душе я буду век хранить!..
Случился праздник у Сейхуна,
Решил нам волю подарить.
Народ созвал он накануне,
Указ велел свой объявить.
Увидел радость и хмельную
Надежду в пленников глазах.
Настал черед мой, я волнуюсь,
Ведь я единственный казах.
«Нельзя, - изрёк Сейхун сурово,
- Его так просто отпустить.
Чтоб скинуть с рук и ног оковы,
Мсть в сердце должен погасить».
Из уст моих чтоб слышать клятву,
Под руки к хану подвели.
«Дай слово, видеть в нас заклятых
Врагов не будешь, и иди...».
От гнева в жилах кровь вскипела,
Свободу мне хотят продать.
Пред ними лебезить - не дело.
Такой обет не мог я дать.
«О грозный хан, забыл ты, видно,
Перед тобой стоит казах!
Сам знаешь, я не безобиден,
Сызвеку мне неведом страх...
Нет, нет, с бесчестьем и позором
Колен своих не преклоню.
Чем жалкую иметь свободу,
Я смерть скорее предпочту.
Век не бывать родству с тобою,
Мне в ваших жилах кровь чужда.
Приду опять на вас с войною,
Как только выпустишь меня!
Любовь от самого рождения
К земле родной Келден питал.
И не понять вам, к сожалению,
За милость я не предавал».
Решили, что я пленник вздорный.
Простить, конечно, не могли.
Ярясь, куда-то в закут темный,
Скрутив мне руки, отвели.
В камерке было сыро, тесно,
Мне мысли, словно яд, глотать.
Судьба моя теперь безвестна,
Неволи срок не угадать.

- Қандайын мұңың болып келдің маған?
- Айтайын арызым сол, батыр, саған:
Тең болмағыр Сейқынға пенде емеспін.
Не жәрдемің тиеді айтсам оған?

- Айт, - дедім, - шын мәнісін түсіндіріп.
Бастады сөзін сұлу жылап тұрып.
- Әкем Сейқын, шешем менің қазақ қызы.
Қайғымен өліп кетті шерлі жүріп.

Әкеміз бір жорықта қазақты алған,
Аз болып елі қарсы тұра алмаған.
Сол күнде он бесте екен менің анам,
Жас науша сорлы болып қолда қалған.

Қызығып артық сұлу болғандықтан,
Анамды қаны қара Сейқын алған.
Көнбесіне еркі жоқ жылай-жылай,
Сөйтіп осы Сейқынға пенде болған.

Басқалардың шешесі қалмақ қызы,
Сорлы анамның мен-ақпын жалғыз көзі.
Өлерінде «құлыным» деп, жаным анам,
Бар еді өсиет қып айтқан сөзі.

Анама ешбір жанды тең көрмеуші ем,
Әке деп Сейқынға да өң бермеуші ем.
Аналық жүрегінде шын махаббат,
Мені ғана сүйгенін құп білуші ем.

«Жауыңа пенде болма» - деген анам,
Қайғымен елін ойлап өлген анам.
«Жұртыма, көзің көрсе, сәлем айт» - деп,
Қайғысын өлерінде берген анам.

Сол елі сорлы анамның сен боларсың.
Айтулы арманына тең боларсың,
Құтылмақ зор міндетім аманаттан,
Дертіме, Келден батыр, не табасың!?

Сол үшін келіп тұрмын, міне, сізге.
Түсіндім кеше ғана сіздің сөзге.
Құтқарам, мейлің тірі, ал мейлің өлтір,
Ерлік жоқ мен істейтін одан өзге.

Соны айтып мәлтілдетіп төкті жасын,
Меруерттей жаспен жуып қайғы-ызасын,
Мен де бірге егілдім ерлік жетпей,
Көрген соң күнәсі жоқ жас жарасын.

От устали меня сморило,
Какой-то странный снится сон.
Как будто ветер легкокрылый
Едва задел мою ладонь.
Подола шелкового шорох,
Во тьме глаза мои слепы.
Сочится тусклый свет в зазоры
Щербатой, каменной стены.
Да, кто-то рук моих коснулся.
Ужель я вижу Куралай?
Я сплю еще или проснулся?
Шепнул себе: «Хвалу воздай
Творцу! Меня не замечала,
Как странно, что сама пришла».
Вдруг сердце гулко застучало:
«Что хочет мне сказать она?».
Я вижу, трудно ей решиться,
Стою в смятении, чуть дыша.
Глядим в упор друг другу в лица.
Схватила руку мне, дрожа.
Перевела с трудом дыхание,
В испуге слезы льют ручьем:
- Дала себе я обещание
Увидеть вас любым путем.
Вы тот казах, я знать хотела б,
Что хану дерзкий дал ответ?
О боже, как вы были смелы,
Хоть навлекли немало бед.
Слова мне ваши слух ласкали,
Казалось, слышу их во сне.
Бесстрашно правду всю сказали,
И радость вспыхнула в душе.
Да, братья все мои джунгары,
Сейхуну лишь одну меня, -
Мне прошептала она с жаром,
- В плену казашка родила.
Пятнадцать отроду ей было,
Когда попала в плен к врагу.
Я только мамой дорожила,
Чью память чту и берегу.
Юна, божественна, прекрасна,
Отец не мог глаз отвести.
Все слезы пролила напрасно,
Живя в неволе, взаперти.
Дни потянулись чередой
В безвыходной, немой тоске.
Пришлось смириться ей с судьбой,
Подобно горькой сироте.

Өкініп өшпес қайғы уын берді.
Дариға-ай, ұмытпаймын сондай жерді.
Жасты жаспен ағызып жуа бердім.
Шыдатар әйел күйі қандай ерді?

- Жолыңа мен тасаттық, сен қалайсың?
- Мен сендік, ар айғақ, - деп қолын берді.
Жас ойда жасырынған жанның сыры,
Шығарды сұлу жүзден суық терді.

Қолының қолды қысқан ыстық лебі,
Жасырын күйді шертті денедегі,
Асықтық екі жасты кетті билеп,
Сынасып бөгелуге жетпейді ебі.

Была для мамы на чужбине,
Как лучик солнца в зыбком сне.
Мы тайны на двоих делили,
Пред смертью рассказала мне:
«Знай, доченька, мать против воли,
Связав арканом, привезли.
Мне не забыть, живу доколе,
Что родина моя вдали.
И если вдруг, когда случится
Тебе на милой быть земле,
Скажи, любила и гордиться
Не уставала вдалеке».
Я вам внимала со слезами,
Как осенило вдруг меня:
Ужель моей несчастной мамы
Вы есть та самая родня?
Я не желаю впредь Сейхуна,
Не то чтоб видеть, даже знать.
Хочу, батыр, я ночью лунной
К свободе путь вам указать.
Жива ль, не знаю, буду завтра,
Случиться может, что мертва.
Исполнить без сомнений, страха
Свой долг пред матерью должна.
Сказав мне это, разрыдалась,
Полились слезы, как вода.
Всем сердцем ощутил я жалость,
Злодейка не щадит судьба.
Печальна женская ты доля...
Мы плачем, слез не утаить.
Готов был путь ее тяжелый
С ней вместе пополам делить.
- Мне прошлого не жаль нисколько,
На всякую ступлю стезю.
Я рад помочь, скажи мне только,
Тебя в край отчий увезу!
- В душе надежды свет отрадный,
Батыр, твои слова зажгли.
Ужели мамы ненаглядный
Увижу краешек земли?
Я слышу в сбивчивом порыве
Бег в жилах яростной крови.
И сердце в бешеном надрыве,
Беснуясь, рвется из груди.
Друг другу сжали крепко руки,
Стоим вдвоем, чуть не дыша.
А сердце мое вторит глухо:
«Как, Куралай, ты хороша»!

Келер түн ың-шың дыбыс тағы да өлді,
Ұйқысыз біз күзеттік қалың елді.
Жәйшағыр деген ханның тұлпарымен,
Торғайкөкті Құралай алып келді.

Тасалап түн қолтығын кеттік жүріп,
Арқаның жөні осы деп желі құрып.
Жансыз түнде тұлпардың дүбірімен,
Тас құлағын салғандай бұғып тұрып.

Екі жастың тілегін тілегендей,
Жер үстіне қараңғы тұр жығылып.
Аңқау дала аңырап айналадан,
Таулар да бас иеді тәжім қылып.

Сылдыраған бұлақтың даусы да өшіп,
Дүбірдің екпініне тұр тығылып.
Қатты жүрген жүйріктің екпінімен,
Бетті сүйіп желпіп тұр жел де күліп.

Үміт қуған жүректің тиышы кетіп,
Дем ала алмай келеді жан тұншығып.
Талай алқап қарсыдан өрлеп асып,
Талай биік таулардан кеттік шығып.

«Таң сызылып пердесі көтерілді,
Сәулемен қараңғылық итерілді,
Өлкеден қараңғылық үн шығарып,
Түрлі күй, мың дыбыспен жан тірілді.

Жас кетті киіктей ат атылдырған,
Жұпарлы далаға бой жатылдырған.
Жарқырап күн де шықты, жарық жетті,
Патшасы бар әлемнің әділ тұрған.

Анасы махаббаттың жер құлпырды,
Нұр төгіп жер-жаһанға күн құлпырды.
Теңбіл аспан тесіле қарағандай,
Далада тағыға еріп кім құлпырды?

Жұмбағын сол күндердің жұтып өткен,
Құлдары махаббаттың жас құлпырды.
Адам деп соны да мен ойлармын ба,
Түсініп тыңдамаса мұндай сырды?..

Настала ночь, кругом стемнело.
Ждем, наконец, как все уснут.
Уйти пешком мы б не сумели,
Таил угрозу каждый звук.
Вот Жайшагыра, Торгайкока,
Двух лучших скакунов отца
Тайком ко мне во тьме глубокой
Она приводит, чуть дыша.
Порог безрадостный покинув,
Мы тронулись в далекий путь.
Я голову вверх запрокинул,
Свободы воздух чтоб вдохнуть.
В степи предутренней затишье,
Да раздается стук копыт.
Лежит лишь камень неподвижно,
Путь проторенный сторожит.
Куда ни глянь, безлюдны дали,
Нет прятаться уже нужды.
Порывы ветра завывали
И заматали все следы.
Там, где пролег наш путь окольный,
Лишь свет сияющей луны.
Быстрее стрелы несутся кони.
Свободой мы опьянены!
Тревога смутная с надеждой
Нам души рвут напополам.
Простор раскинулся безбрежный.
Несемся по холмам, полям.
Так мчимся мы, что сердцу тесно
В груди и тяжело дышать.
Ждет впереди нас неизвестность...
О ней бы загодя узнать!
Забрезжит солнце на рассвете,
Ночную дрему разогнав.
В хмельном дыхании вольной степи
Нам слышен шелест сонных трав .
Птиц щебет и ручьев журчание,
Весь мир вокруг, как волшебство!
Лучей живительных сияние,
Зари румяной озорство.
Земли распахнуты объятия,
А Небо, словно колыбель.
То был мой рай, судьбой отъятый...
Всю жизнь об этом я скорбел.
Как птица Жайшагыр несется,
А следом мчится Торгайкок.

Жәйшағыр қане жүр деп елең етед,
Торғайкөк шұлғып тастап, сып-сып етед.
Киінген асыл киім жас Құралай,
Қадаған бриллианттай жалт-жұлт етед.

Мөлдіреп екі көзі қарақаттай,
Нұрланған екі беті жарқ-жұрқ етед.
Тұлпардың жалы су-су, тақым ду-ду,
Сүйіріктей сұлу қолын ербең детед.

Арудың аппақ тәні қажыды-ау деп,
Менің де айтқан сайын мазам кетед.
Сардала сағым ойнап сақ-сақ күлді,
Таулар да көк садағын мойнына ілді.

Басына бір биіктің шыққан кезде,
Құралай қуғыншыны қарап білді.
Алыстан шұбатылып ұшқан тозаң,
Кешікпей жақындасып бізге келді.

Сейқыннан басқалардың көбі түгел,
Есебі жүзден аса көзге ілінді.
Жөнелттім Торғайкөкпен Құралайды,
Бұл жаудан енді аяну жарамайды.

Сейқынның үлкен ұлы Дауыл батыр,
Көлденең мені жан деп қарамайды.
«Әуелі сол сайтанды шаншиын» деп,
Жөнелді қуып Дауыл Құралайды.

Жәйшағыр астымдағы құстай ұшты,
Ұмтылдым төтесінен біліп жайды.
Шашағы найзасының желк-желк етіп,
Айбалта, қылыш, қанжар жарқ-жұрқ етіп,
Тістеніп көзі жайнап о да ұмтылды,
Айқасып найза салдым, қуып жетіп.

Қырандай көз айырмай Дауыл қақты,
Көк найзам күл-күл болды күміс сапты,
Ол салды айбалтамен, мен сермедім,
Сынығын найзасының аспанға атты.

Суытпай қорамсақтан салып өттім,
Арам тән аударылып сеспей қатты.
Баяғы қарақасқа атты қара қалмақ,
Тез жетіп, менен бұрын ұстады атты.

От счастья сердце вдруг сожмется,
Блестит на солнце платья шелк.
Из-под ресниц, покрытых пылью,
Сияют весело глаза.
Сложила будто птица крылья,
Бессильно обняла коня.
Любимой усталъ примечая,
Гоню из сил всех скакуна.
И вижу я, покой теряя,
Исчез румянец без следа.
Узрев движение за грядою,
Мне Куралай подала знак.
За нами двигалась погоня.
Прознал-таки следы наш враг.
Сто всадников разгоряченных
За нами мчат во весь опор.
У до зубов вооруженных
Лук, стрелы, меч, копье, топор.
А впереди, покрытый пылью,
Готов разрушить целый мир,
Суровой смерти равносильный
Мчит хана сын Дауыл батыр.
Беглянку, зная, он первым делом
Решил поймать и наказать.
В лице я вижу озверелом,
Пощады нам и не видать.
Мечом размахивая, пикой,
Летит стрелой джунгаров рать.
Глаза свирепы черноликих,
И в битву с ними мне вступать.
Да, Куралай придется спрятать.
Я должен быть настороже.
Нет, нет, они ее не схватят,
Их замысел понятен мне.
Средь скал велел ей затаиться,
Камчою скакуна хлестнул.
Что суждено, то и случится,
Навстречу гибели рванул.
Дауыл батыр, наследник хана,
Зубами яростно скрипит.
Безумным гневом одурманен,
Мечом нам беглецам грозит.
Усталость рук и дрожь заметив,
Он в сердце метился моё.
Я в полушаге лишь от смерти,
Сжал мертвой хваткою копье.
Взмахнул и разрубил секирой
Оружие в моих руках.

Шапқанша садағыммен тартып кеттім,
Төбедей төңкеріліп о да жатты.
Тайсалды кейінгілер бір-бірілеуге,
Жан, шіркін, жаман итке қандай тәтті.

Садақпен суылдатып оқ жаудырдым,
Ажалдың айғағы боп қандар ақты.
Жанымның жаралары жазылғандай,
Аз да болса айызым тыным тапты.

Ажалдың күйін шертіп содан былай,
Шу мен шаң өлкені алды құлай-құлай,
Жаралы жан, жансыз тән даланы алып,
Он сан адам қырылды өлімге улай.

Қиянатшыл өмірдің таласы үшін,
Сорлы адамзат қырылды-ау талай-талай.
Ер ашынса еңбегі еш бола ма,
Бір өзім көпке тұрдым жан аямай.

Басшыдан қырық шақтысын құлатқан соң
Қалғаны тоз-тоз болды шыдай алмай.
Тізе қосып бірлесіп шаппаған соң,
Қасқырға сыртын тосқан болды қойдай.

Быт-шыт боп жеңілгені тұра қашты,
Ыңырсыған өліктер қалды солай.
Қанымда кешілместей кегім қалған,
Тапқандай, тыныс алдым, көңілім жай.

Бір тауда қарауылдап күт дегенмін,
Іздедім серігімді содан былай...
Бағана жау жеткенде жас Құралай,
Атылған алдындағы тауға қарай.

Келденнің бекін деген шатқалында,
Соғыстың соңын күтті жылай-жылай.
Құйындай ығы-жығы жауды көріп,
Тілейді, сақтай көр деп, жасаған-ай!

Өңіне үміт үзген қауіп кіріп,
Атынан жерге түсті шыдай алмай.
«Не болмақ, менің күнім Келден өлсе,
Мәңгілік тағдыр ойнап уын берсе?
Хандардың енді бетін қайтіп көрем,
Мені де күң қылатын кезек келсе?
Тұтқынға жастай түскен алтын анам!
Қайтпекпін маған соның жолын берсе?»

Стою потерянный и сирий,
Сломалось древко в пух и в прах.
Не глядя, прочь я устремился,
Коня стегая что есть сил.
В поводу намертво вцепился,
Казалось, не скакал, парил.
Мне гибель дышит прямо в спину,
Сберечь я должен Куралай.
Увлечь решил врага в низину,
Чтоб не узрели невзначай.
Лишь на мгновение растерявшись,
Схватился тотчас же за лук.
С конем как будто бы обнявшись,
Пал из седла наследник вдруг.
И вновь зловещего джунгара
Увидел прежнего вдали.
Не дал упасть он сыну хана,
Его с налету подхватив.
На всем скаку, себя не помня,
Одну стрелу слал за другой.
Вдруг, на меня взгляд бросив злобный,
И он упал, подбит стрелой.
Со скакуна тяжелой грудой
Сполз воевода вниз ничком.
Дауыл батыр широкогрудый
Вослед за ним упал тюком.
Погибли в этом поединке
И хана сын, и знатный бек.
Увидев, вспять в испуге диком
Отряд рванул, лишь пыль вослед.
Врага я бил свирепо, лихо,
Кровь там лилась сплошной рекой.
Вдруг жажда мести поутихла
И в сердце наступил покой.
В бою том отнял много жизней.
Бездумно губишь род людской,
О рок, достойный укоризны,
Прельстив нас ложною тщетой...
Как дышится тобой, свобода!
За вдох я все отдать готов.
Казалось мне, погибли орды,
Сразил лишь сорок я голов.
Когда ты счастье защищаешь,
Сжимает сердце гнев в тиски.
О лютой смерти забываешь,
Своим надеждам вопреки.
Очнулся, враг уносит ноги,
Лишь стоны павших в том бою,
Да вороны, их в небе много,

Анамның аманатын іске асырмай,
Арыма не демекпін әсіресе?

Сүйгенім көптен жалғыз арманда өліп,
Алмақ па ханның қолы мені жеңіп?..
Қуарып екі беттің қаны қашып,
Жығылды тасты құшып жылап келіп.

Тұлпар тұр, тас қойнында жатты сұлу,
Үмітсіз тұңғыыққа батты сұлу.
Үмітін ақыл қалып, сезім билеп,
Бір оңай істің жөнін тапты сұлу.

Тез тұрып алмас қанжар қолына алды.
Аяр жан сорлы жаста қанша қалды?
Алмастың суық жүзі ой түсіріп,

Кідіріп бір минутке сынға салды:
«Мен өлсем, Келден қайтед тірі қалса,
Өлтірмей қалмақ ұстап байлап алса?
Өлмейін, сүйгенімнің ісін білмей,
Кім білед, бағым жанар тірі қалса».

Соны ойлап шықты сұлу тасқа өрмелеп,
Ажалға ашық күші болды себеп.
Жау қашқан, Келден тосқан жерге қарай,
Дірілдеп көз жіберді сұлу жүдеп.

Жау жеңіліп майданда Келден қалған,
Жәйшағыр ор қояндай ойнақ салған.
Керек-керек қаруды жиып алып,
Жүгіртіп келеді екен тауға таман.

Кенеттен өңі кірді жас баладай,
Жүгірді түсе сала атқа қарай.
Қарсы шауып шатқалдан шыға келіп,
Жолықты Келденімен жас Құралай...

Мақтанып қуандырдым қысып, сүйіп,
Қатарласып бетіме беті тиіп,
Сылқылдап жетім сұлу сүйдіргенде,
Жаны құрғыр жай таппай кетті күйіп.

Слепую тешат злость мою.
За дикой спрятавшись скалою,
Вверх, к небу руки Куралай
Вздевает с жаркою мольбою:
«Бог мой, живым его отдай!»
Ждет окончания сражения,
Слеза ручьем, в груди тоска:
"Спаси, Творец, нас от мучений!
О как надежда ты хрупка...
Вернут меня в стан Сейхун хана,
Погибнет если вдруг Келден.
Хлебнуть чтоб горькой доли мамы
И жить рабынею ?.. Зачем?
Ужель исполнить не сумела
Предсмертный матери завет?
Я ни о чем так не жалела,
Не мил мне без Келдена свет».
Трепещут мокрые ресницы,
Бездушный камень обняла.
Вспорхнула где-то рядом птица,
От мысли страшной обмерла.
На лике хмурым ни кровинки,
Решительно взяла кинжал:
«Ведь если пал он в поединке,
С собой покончить мне не жаль».
Вот жизнь на волоске повисла:
«А вдруг он жив, а я умру?» -
Кинжал вниз опустила, скисла:
«Нет, с легкой смертью подожду».
Дрожа, за край скалы взглянула,
Келден и Жайшағыр одни.
О, облегченно как вздохнула!
Вспять повернув, бегут враги.
Сквозь слезы взор ее лучится,
Бьет сердце молотом в груди.
Стрелою мне навстречу мчится,
Страх и тревоги позади.
Испуг разлуки, облегченье
В объятиях Куралай моей.
В ней лишь одной мое спасенье,
Нет для меня ее нужней.

Күні-түні Бетпақтың шөлін басып,
Алабынан адастық арман асып.
Кез болдық қалың қамыс бір қопаға,
Шаңқай түстің кезінде қалжырасып.

Мен айттым тынығуды ат шалдырып,
Құралай ұнатпады түйсін кіріп.
Ұры-қары, зияны бар жер шығар,
Түспе деп, безектеді тілек қылып.

Көнбедім, дем алсын деп тілегіне,
Түсінбей түйсін кірген жүрегіне.
Күлместей күлмей өткен сорлымын ғой,
Арманда әлі өкінем, керегі не.

Аунатып тұлпарлардың ерін алдық,
Тамақ ішіп, жайланып тынышталдық.
Әуе жерге түскендей ыстық күшті,
Салқындап шомылуға көлге бардық.

Бір суда жас Құралай жалғыз қалды,
Қалжырадық, ыстықтан бас айналды,
Құралай ұялам деп шешінуге,
Шомыл деп менен бөлек тілей қалды.

Тілегін бермейтұғын шамам бар ма?
Жас жүрек құл емес пе сүйген жарға?
Түспе деді, қопаға мен түспедім.
Ылғи ғана мен жеңсем жөн бола ма?

Иіліп ой ойлаған қамыс, қоға,
Сыбдырсыз мұңайғандай төмен бұға.
Аспанның тақталаңған бұлттары
Суретін түсіріп тұр мөлдір суға.

Жалаңаш сұлу тұрды күмән алып,
Қанды көл, қопа басты шыр айналып,
Күмістей аппақ тәнге күн шағылды,
Білек, балтыр қояндай жұмырланып.

Астында қара шаштың көз жаудырап,
Еркелейді, өзіне-өзі құмарланып.
Екі алма аналыққа алдиярлап,
Күліп тұр жас балаша, шамдай жанып.

Днем пекло, зной, а ночью холод,
Изменчив нрав Бетпадалы.
Удел наш и тернист, и долог,
Который день мы уж в пути.
Все замерло вокруг к полудню,
У Шу реки камыш шуршит.
А берег тихий и безлюдный
Нас передышкою манит.
Пора здесь у реки прохладной
И отдохнуть, и усталъ смыть.
Коней, что гнали мы нещадно,
Пастись на воле отпустить.
Внезапно Куралай взмолилась:
«Нет, не сходи, батыр, с седла!» -
Предчувствием со мной делилась:
«Нам отдых не сулит добра...»
Ослушался, ее жалея,
Словам значения не придал.
Как вспомню, сердце холодеет.
Эх, если бы тогда я знал...
Коней, стреножив, отпустили,
Решили голод утолить.
Избороздив пути степные,
Волнения сердца охладить.
От зноя голова кружится.
Глаза стыдливо опустив,
К воде подходит освежиться:
«Оставь одну», - мне говорит.
Я в мыслях путаюсь бессвязных,
Ей быть рабом навек готов!
Ослушаться посмел бы разве?
Ушел, себя переборов.
Камыш волнуется под ветром,
А у корней журчит вода.
Бегут легко в лазури летней
Грядкою белой облака.
Куга, казалось мне, смутилась,
Когда нагой мой стебелек
К воде, поежившись, спустилась,
Ласкает луч ей кожи шелк.
Своей же красоте дивится,
Укрывшись прядями, стоит.
У девственных грудей струится,
Жар ветер хочет остудить.

Жамбыдай тән үстіне әліп тартып,
Мықынсыз сұлу суға кетті батып.
Қанатымен қағынған аққуға ұсап,
Шомылды сумен ойнап шалпылдатып.

Астында шам, үстінде құндыз жүзіп,
Ақ қайрандай денесін қимылдатып.
Шошытты Құралайды суда ойнаған,
Өлде не жан, қамысты сылдыратып.

Кешікпей қайтып келіп тұрағыма,
Қарадым, жарымды іздеп жан-жағыма.
Бұл неге кешікті деп іздегенше,
Шыңғырған дауыс келді құлағыма.

Тұла бойым шымырлап мұздап кетті,
Не пәле ұшырады деп қарағыма.
Жүгірдім өзім тастап кеткен жерге,
Оғын сала әзірлеп садағыма.

Дамылсыз дыбыс күттім демім санап,
Өлсіздеу ішін тартты тағы жылап,
Қоян алған бүркіттей шөгел түсіп,
Құралайды жолбарыс жатыр талап.

Тұра ұмтылдым, садақпен қалдым тартып,
Жолбарыс та жығылды сеспей қатып.
Қуанышым, қуатым, жан серігім,
Сұм ажалға кез болды түзде жатып.

Қайғы басты қараңғылық қамағандай,
Қоштасып қопа бірге жылағандай,
Жаралы төнін құшып Құралайдың,
Сорлы жан, мен күңірендім содан былай.

Айрылдым өмірімнің жарығынан,
Алып келіп қопаға тілін алмай.
Жасымнан көргенімнің бәрі қайғы,
Жас жанды аямаған жасаған-ай!..

«Несіне сенен қалып тірі жүрем?
Мені де алсын сенімен, тірі қоймай.
Өлейін, - деп қолға алдым қанжарымды,
Құралай ыңырсыды қозғала алмай.

Жібек шаштың астында қанданған бет,
Жарадан қан саулады, дірілдеп ет.
Күңіреніп басында Келден отыр,
Құралай көзін ашты екі-үш рет.

Вокруг с испугом оглянулась,
Себя руками обняла.
Пытаясь дрожь унять, встряхнулась
И в воду медленно вошла.
Вздохнув протяжно и глубоко,
Как лебедь вскинув два крыла,
С улыбкой радостной, но робкой,
С волной играясь, поплыла.
Я в стороне стоял, не видел,
Все это домыслы мои.
Но на судьбу я не в обиде,
И вправе ль я судьбу судить?..
На водной глади блики солнца,
Я жду ее невдалеке.
В груди тревожно сердце бьется,
Траву сминаю в кулаке.
Вот в тишине звенящей, чуткой
Раздался шорох невзначай.
Страх осязая неуютный,
Вдруг содрогнулась Куралай.
Округу оглядел, вернулся,
Не подошел к ней, устоял.
На платье средь травы наткнулся,
Сверкнула шелка кисея.
Присел на камень в ожидании,
Подумал: «Где ж она?» В тот миг
Застыв на месте, с замиранием
Пронзительный услышал крик.
Всего как жаром окатило,
На зов отчаянный спешу.
И руки сами торопливо
Вставляют с дрожью в лук стрелу.
«Не знал я радости с рождения.
О Небо, защити ее!
Ужели в горе, в запустении
Мне одному жить суждено?»
Бегу к ней, затаив дыхание,
Я плач бессильный узнаю.
И вижу, тигр с глухим рычанием
Терзает Куралай мою.
К воде рванул я со всей силы
И второпях метнул стрелу.
Грудь хищника насквозь пронзило,
Он только лапами всплеснул.
«Прости, что не сберег, родная!
Как смерти мне тебя отдать?
Да разве этого желал я,
Чтоб одному жизнь коротать?»
В объятьях милую сжимая,

Сөйледі, жүзіне өлім нұры кіріп:
- Құшағын жайып тұр ғой анам келіп.
Қиянатпен тууыма себеп болған,
Жауыз Сейқын жоқ болды бір көрініп...

«Жан анам, барайын ба? Барайын, - деп,
- Риза бол балаңа» - деп, қойды күліп.
Аздан соң Келденіне арыз айтып,
Есіл қыршын жан беріп, кетті үзіліп...

Құралай бұл сөзді айтқан сонда маған:
- Сүйіктім, тілегіңе жетпей қалған.
Мен өлсем де мақсатқа жетіп өлдім,
Анам сөзін орындадым мойныма алған.

Сен де жет тілегіңе әуелдегі,
Шерін жаз жүрегіңнің жараланған.
Мен өлді деп сен өлме, өмір тіле,
Дұспаныңнан кегінді ал назаланған.

Басында қабыл болды біздің тілек,
Өлсем де сол ісімді қылам тірек.
Өмір сүріп, өркендеп, ұрпақ өсір,
Соны сенен тілейді сүйген жүрек.

Жас шығармай мөлдіреп екі көзі,
Осы еді Құралайдың айтқан сөзі.
Уәде деп зарланып серт айтқанда,
Куә болып үн қосқан жердің жүзі.

Сұлудың Құралайдай сол болды ісі,
Жеткендей ұмытуға кімнің күші.
Монтайым, қартайғанша қасіретім сол.
Арман ба, емес пе арман, маған осы?

Осыны айтып, кеңкілдеп Келден жылап,
Алдын жуды сақалдан жас домалап,
Бұл арман Монтекемнің күйін шертіп,
Мұңдасты екі кәрі бірдей жылап.

- Дариға-ай, талай жаудан кегімді алдым,
Соғысты бұл алапта талай салдым.
Үш-ақ күн өмір сүрдім үш мың жылдық.
Не керек, жазылмайтын дертте қалдым, -

Деп Келден тамам қылды барлық сөзін,
Қартайтқан бұл қайғымен бейшара өзін.
Жазалы кім, жазасызды күйдірген кім?
Тексерші өткендердің әрбір ізін.

Тоскою сердце иссушил.
Сидел горюя и качаясь,
Со мной скорбели камыши.
Судьбу бы пополам делили,
Ведь я об этом и мечтал.
Я не услышал слов любимой,
Потом себя винил и клял...
- Как мог оплакивал потерю:
- Душа тобою пленена.
Во что, скажи, теперь мне верить?
Жизнь не нужна мне без тебя.
Собрал в кулак всю свою волю,
Нож вынул, скорбью сокрушен.
На части душу рвет от боли,
Внезапно слышу тихий стон.
Из ран струится кровь рекою,
Где шелк волос, кровавый след.
Взор застит ей холодной тьмою,
В лице прекрасном жизни нет.
Губами бледными шепнула:
- Объятия мать раскрыла мне. -
С трудом, слабея, улынулась.
Я стал в мгновение стар и сед.
«Осталось встречи ждать недолго,
В слезах твоих дочь рождена.
Злодей Сейхун, его пред богом
Отцом считать обречена...»
В мольбе взор к небу обратила:
«О мама, я к тебе иду, -
Последние собрала силы, -
- Прими дочь бедную свою...
Как рано смерть ко мне явилась,
Творца то воля, что ж, пускай. –
Сказала мне, дрожа и силясь,
Сходя на шепот, Куралай.
– Мы путь тяжелый одолели,
Вернулась я к родной земле, -
Глаза ее вдруг повлажнили,
- Мне больше не о чем жалеть.
Увидеть матери отчизну,
Я лишь об этом до конца
Своей недолгой, горькой жизни
Молила на небе Творца.
Да, просьбу матери сегодня,
Ее последнюю мечту
Исполнила, но жаль, что поздно,
Попав в великую беду...
Меня послушай на прощание,
Не смей, ты слышишь, сиротеть!

Прошу тебя, не будь печальным,
Вот самый главный мой завет.
Живи, родной, дыши всей грудью,
Будь счастлив, отомсти врагам.
Пусть беды все тебя минуют,
Их жизнь пусти по всем ветрам.
Лишь ты мне нужен был, не скрою,
Об этом знаешь сердцем сам.
За краткий счастья миг душою
Всей благодарна Небесам!
Я рядом буду век с тобою
И никогда, знай, не умру!
Красивой будет и большою
Пусть жизнь твоя, мой верный друг.
Расти детей, беды не зная.
Хочу, чтоб много было их.
Я об ином и не мечтаю,
Желаний нет, поверь, других.
Тоскует сердце от бессилья,
Томится жаждою любви.
Слова последние, мой милый,
Навеки в сердце сбереги...»
В груди дыхание реже, реже...
Всесильной смерти пелена,
Глаза любимой тихо смежив,
Безжалостно заволочла.
Я клятву верности, бледнея,
Как мог, ей торопился дать,
Пока успела, холодея,
Мне руки медленно разжать.
Перевернулось будто небо
И, понеслось все вдаль кружась.
Глядел на мир, не видя, слепо,
Как жизни нить оборвалась...
Что завещала мне, исполнить
Я, плача, клялся ей сполна.
Что не забуду, буду помнить,
Что мной любима лишь она.
Земле и Небу моя клятва
Была слышна. Все жив пока.
Дышу, отчаянием объятый,
Душа там, с нею умерла...
Я образ дивный не забуду
Моей прекрасной Куралай.
Она со мной всегда, повсюду.
Мой друг, вот так и понимай.
Все дело в том, что нету рая,
Теперь все тайны знаешь ты.

Назвал, меня совсем не зная,
Любимцем, баловнем судьбы.
Все эти блага, лишь как бремя,
Мне жизнью щедрою даны.
У смерти роковой на время
Когда-то взяты мной займы.
Течет рекою непрерывной
Из старческих очей слеза.
И плач его был неизбывный,
В слезах усы и борода.
Не выдержав печали этой,
Монтай заплакал вместе с ним.
Судьба бывает все ж нелепой,
Но память мы о ней храним.
- Я долго, долго обретался
На этой горестной земле.
Детей родил, с врагом сквитался,
В жестокой победил войне.
Но жил-то жизнью настоящей
На свете я всего три дня.
И мне они, к печали вящей,
Три тысячелетия, не три дня.
И с той поры дышу как будто,
Нет, существую я, казнясь.
Остался там, душой, рассудком,
Здесь, с жизнью суетной мирясь.
Словами скорбными рассказу
Он с горечью подвел черту.
Скажу, внимать такому сказу
Тем, слушал кто, не вмоготу.
Завесою укрыты тайной
Давно ушедшие века.
И разгадать их трудно крайне
Из нашего из далека.

Райхан Алдабергенова

ҚазҰУ-дің журналистика факультетін бітірген. Жарияланымдары:

«Нива» әдеби-көркем және қоғамдық-саяси журналы (Астана); «Литературная Алма-Ата» альманахы; «Простор» әдеби-көркем журналы (Қазақстан Жазушылар одағының органы); AD INFINITUM журналы (Киев қ.). «Тәңіршілдік гимні» тақырыбы біріктірген «Қыз Жібек», «Алпамыс» және «Ер Тарғын» қазақ халық дастандарының, «Ер Төстік» ертегісінің авторлық бірегей аудармалары. «Ұлы Даланың аңыздары» атты поэмалар циклы, «Айға тіккен көйлек» (немесе орта ғасырлық шебердің тігіншілік жөніндегі нұсқаулығы) шығыс ертегісінің, ежелгі тәңірлік күнтізбеге арналған «Жұлдыздар шілтерінің құпиялары» поэмасы және т.б. Көне түркілік мифология сарыны бойынша жазылған және RIDERO электронды баспасында басылған «Айдаһардың ақыры» ертегі-фантазиясының авторы. Иса Байзақовтың «Құралай сұлу» поэмасының орыс тіліне аудармасы (қазіргі таңда бұл поэманың ақын мұрагерлерінің рұқсатымен жарияланған жалғыз аудармасы). Туындыларының басым бөлігі проза.ру және стихи.ру. ресейлік әдеби порталдарында берілген. Академик З. Қабдолов атындағы қордың мүшесі бола отырып, «Жүректің сөнбес жарығы / Негасимый свет сердца» атты кітаптың – екі тілдегі электронды әңгімелер жинағының (<https://kabdолоv.kz/aza-sha-sayra/literatura-lektronnye-knigi/raykhan-aldabergenova-zh-rekt-s-nbes-zhary-y-g-meler-zhina-y-neu>), «Балаларға арналған оқу мәтіндері / Обучающие тексты для детей» (<https://kabdолоv.kz/aza-sha-sayra/obuchayuschie-teksty-dlya-detey-balalar-a-arnal-an>) және «Балаларға арналған тақпақтар / Стишки для детей» өлең мәтіндері серияларының авторы болып табылады.

(<https://kabdолоv.kz/aza-shasayra/obuchayuschie-teksty-dlya-detey-balalar-a-arnal-an/balalar-a-arnal-an-ta-pa-tar-stishki-dlya-detey>)

Райхан Алдабергенова

Окончила факультет журналистики КазГУ. Публикации: литературно-художественный и общественно-политический журнал «Нива» (г.Астана), альманах «Литературная Алма-Ата», литературно-художественный журнал «Простор» (орган Союза писателей Казахстана), г. Алматы), журнал AD INFINITUM (г.Киев). Оригинальные авторские переводы на русский язык казахских народных эпосов «Кыз Жибек», «Алпамыс» и «Ер Тарғын», сказки «Ер Тостик», объединенных темой «Гимн тенгрианству». Цикл поэм «Легенды Великой Степи», восточная сказка «Платье для Луны» (или руководство по портняжному делу для средневекового мастера), поэма «Тайны звездного кружева», посвященная древнему тенгрианскому календарю и др. Автор сказки-фантазии «Конец Айдахара» по мотивам древнетюркской мифологии, изданной в электронном издательстве RIDERO. Перевод на русский язык поэмы Исы Байзакова «Куралай сулу» (на сегодняшний день это единственный перевод поэмы, опубликованный с разрешения наследников поэта). Большая часть произведений размещена на российских литературных порталах проза.ру и стихи.ру. Будучи членом фонда им. Академика З. Кабдолова, является автором книги - двуязычного электронного сборника рассказов «Жүректің сөнбес жарығы / Негасимый свет сердца» (<https://kabdолоv.kz/aza-sha-sayra/literatura-lektronnye-knigi/raykhan-aldabergenova-zh-rekt-s-nbes-zhary-y-g-meler-zhina-y-neu>), серии стихотворных текстов «Балаларға арналған оқу мәтіндері / Обучающие тексты для детей» (<https://kabdолоv.kz/aza-sha-sayra/obuchayuschie-teksty-dlya-detey-balalar-a-arnal-an>) и «Балаларға арналған тақпақтар / Стишки для детей» (<https://kabdолоv.kz/aza-sha-sayra/obuchayuschie-teksty-dlya-detey-balalar-a-arnal-an/balalar-a-arnal-an-ta-pa-tar-stishki-dlya-detey>)

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

Абай.	Күз / Осень.....	7-8
Абай.	Білектей арқасында өрген бұрым / Коса волной густою вниз стекает.....	9-10
Абай.	Сап, сап, көңілім, сап, көңілім! / Терпение, душа моя, терпение!.....	9-10
Абай.	Ауру жүрек ақырын соғады жай / Стучит больное сердце тихо-тихо.....	13-14
Мағжан Жұмабай	«Тәңірі» / «Обращение к Тенгри».....	17-18
Мағжан Жұмабай	«Адастым» / «Я сбит с пути...».....	19-20
Мағжан Жұмабай	«Ақсақ Темір сөзі» / «Слово Хромого Тимура».....	19-20
Мағжан Жұмабай	«Бір биге» / «Обращение к бию».....	21-22
Мағжан Жұмабай	«Өмір» / «Жизнь».....	21-22
Мағжан Жұмабай	«Қараңғы, дауылды түн» / «Темно, ненастно, ветрено в степи».....	23-24
Мағжан Жұмабай	«Сүйгеніме» / «Любимой».....	23-24
Мағжан Жұмабай	«Жоғалған алтын» / «Утраченное детство».....	25-26
Мағжан Жұмабай	«Өзеннің суын жел тербеп...» / «Волнует воду ветер шаловливый...».....	27-28
Мағжан Жұмабай	«Қазақыес» / «Родной язык».....	27-28
Мағжан Жұмабай	«Тұтқын» / «Узник».....	27-28
Мағжан Жұмабай	«Мешіт һәм абақты» / «Мечеть и тюрьма».....	29-30
Мағжан Жұмабай	«Ана» / «Мать».....	33-34
Мағжан Жұмабай	«Жазғы таң» / «Летний рассвет».....	33-34
Ілияс Жансүгіров	«Анам тілі» / «Родной язык».....	39-40
Ілияс Жансүгіров	«Бір соқыр баланың арманы» / «Мечта слепого мальчика».....	39-40
Мұқағали Мақатаев	«Тура қара көзіме, тура қара» / «В глаза мне прямо посмотри».....	41-24
Мұқағали Мақатаев	«Қаздар қайтып барады» / «Взмахнут крылами гуси на прощание».....	41-42

Мұқағали Мақатаев	«Не айтам саған, жаным-ай...» / «Что мне сказать тебе, родная?»..43-44
Сағи Жиенбаев	«Кемпірқосақ» / «Радуга».....45-46
Сағи Жиенбаев	«Хат» / «Письмо».....47-48
Иса Байзақов	«Құралай сұлу» поэмасы / «Куралай сулу». Поэма.....53-54
Аудармашы автор туралы / Об авторе переводов.....	111-112